

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra preprimární a primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Učitelé primární školy v Sedlčanech v období 1948-1989

Primary teachers in Sedlcany during 1948-1989

Kamila Oubrechtová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Uhlířová Jana, CSc.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Praha 2020

Odevzdáním této diplomové práce na téma „Učitelé primární školy v Sedlčanech v období 1948–1989“ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 1. 7. 2020

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí své práce doc. PhDr. Janě Uhlířové, CSc. za její cenné rady, ochotu a pomoc při tvorbě této práce. Děkuji učitelkám, které byly ochotné sdílet svůj příběh a své zkušenosti. Děkuji Městskému muzeu v Sedlčanech, které mi poskytlo potřebné materiály a umožnilo nahlédnutí do kronik města Sedlčany. Na závěr chci poděkovat i své rodině za jejich podporu a pomoc.

ABSTRAKT

Diplomová práce „Učitelé primární školy v Sedlčanech v období 1948-1989“ se zabývá problematikou učitelské profese v období totality na konkrétním území České republiky. Zabývá se danou dobou z pohledu učitelů a školského systému. Teoretická část poskytne vhled do školské struktury, legislativy, managementu a pozice učitele primárních škol v daném období, v kontextu Sedlčan. Výzkumná část se opírá o výpovědi učitelů – svědků doby. Metody získání dat se opírají o charakteristické nástroje orální historie.

KLÍČOVÁ SLOVA

Učitelská profese, učitel, primární vzdělávání, totalitní režim, školství, Sedlčany, jednotné školství.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the issue of the teaching profession in the period of totalitarianism on a particular territory of the Czech Republic. It deals with the period of 1948–1989 from the point of view of teachers and the school system. The theoretical part will give insight into the school structure, legislation, management and the position of primary school teachers in the given period, in the context of Sedlčany. The research part is based on the testimonies of teachers–witnesses of the time. Data acquisition methods are based on characteristic oral history tools.

KEYWORDS

Teacher profession, teacher, primary Education, totalitarian regime, Education system, Sedlcany, unified Education.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 METODOLOGIE	1
TEORETICKÁ ČÁST	5
2 OBECNĚ HISTORICKÝ KONTEXT OBDOBÍ 1948–1989.....	5
2.1 Poválečná léta až do roku 1948	5
2.2 50. léta v Československu	8
2.3 60. léta v Československu	10
2.4 70. léta v Československu	13
2.5 80. léta v Československu	15
3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC PRO VZDĚLÁVÁNÍ.....	18
3.1 Školské zákony 1945–1946.....	18
3.2 I. období 1946–1953.....	20
3.3 II. období 1953–1959	22
3.4 III. období 1959–1964.....	24
3.5 IV. období 1964–1989.....	28
3.5.1 Legislativní rámec v 2. pol. 60. let	28
3.5.2 Legislativní rámec v 70. letech.....	30
3.5.3 Legislativní rámec v 80. letech.....	33
4 OBEC SEDLČANY	38
4.1 Sedlčany v letech 1945–1948	38
4.2 Sedlčanech po únoru 1948.....	39
4.3 Sedlčany a kulturní život	41

VÝZKUMNÁ ČÁST.....	49
5 HISTORIE ZÁKLADNÍ ŠKOLY V SEDLČANECH.....	49
5.1 Poválečné dění a vývoj školy v Sedlčanech	49
5.2 50. léta ve škole	49
5.3 60. léta ve škole	50
5.4 70. léta ve škole	51
5.5 80. léta ve škole	53
5.6 Změny po roce 1989 na škole.....	55
5.7 Vedení školy v Sedlčanech.....	56
6 ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY	59
ZÁVĚR.....	79
Seznam používaných zkratk	83
Seznam použité literatury a zdrojů	85
Tištěná bibliografie.....	85
Internetové zdroje	86
Legislativní normy.....	87
Archiválie	88
Seznam příloh.....	89
č. I – Otázky pro strukturované rozhovory.....	1
č. II – Strukturovaný rozhovor č. 1	3
č. III – Strukturovaný rozhovor č. 2	16
č. IV – Strukturovaný rozhovor č. 3	25
č. V – Strukturovaný rozhovor č. 4	35
č. VI – Strukturovaný rozhovor č. 5	42
č. VII – Strukturovaný rozhovor č. 6.....	56

ÚVOD

Tato práce se zaměřuje na vnímání učitelské profese v Sedlčanech v období 1948–1989. Učitelská profese byla vystavena mnoha výzvám i díky tehdejšímu politickému režimu a změnám, které do oblasti vzdělávání přinášel. Pro pochopení situace učitelů je důležité znát kontext doby a kontext tehdejšího politického dění. Proto se v prvních kapitolách zaměříme na dění v Československu v daném období. Následně nahlédneme do legislativního rámce, který udával směr tehdejšímu vzdělávání. A pro naplnění záměru práce se budeme věnovat obci Sedlčany rovněž v daném období. V závěru teoretické části se zaměříme na základní školu v Sedlčanech a její historii.

Téma si diplomantka zvolila, protože si uvědomuje potřebu zaznamenat a zachovat svědectví učitelů z dané doby. Lidé, kteří žili v této době a mohou nám o ní svědčit, se pomalu vytrácí. Zaznamenáním svědectví od učitelů, kteří působili v dané době, se podaří alespoň lehce nastínit, jaké výzvy a úskalí tato profese přinášela. Zachycením a zpracováním svědectví se pokusí diplomantka vytvořit autentický obraz školství v Sedlčanech v dané době. Cílem práce je podat obraz toho, jaké podmínky měli učitelé primární školy v Sedlčanech. Do jaké míry si sami mohli určovat průběh výuky a jaké klima bylo vytvářeno vedením sedlčanské školy? Jakým způsobem bylo ovlivněno jejich povolání tehdejším komunistickým režimem?

Pro naplnění tohoto cíle a získání odpovědí na otázky je v druhé části práce, tj. výzkumné, použita metoda orální historie, kdy jsou vedeny strukturované rozhovory s učitelkami, které v daném období působily na sedlčanské škole. V rámci této metody se využívá subjektivních pohledů na historii či danou událost.

V samotném závěru práce se autorka pokusí zhodnotit kontext doby, výpovědi respondentů a reflektovat naplnění cílů či zodpovědět otázky na základě získaných dat.

1 METODOLOGIE

Metodologie teoretické části

Pro zpracování a zacházení se získanými daty bylo využito metod, které jsou adekvátní pro historickou práci. Autorka vycházela z publikací, které vysvětlují jednotlivé metody a postupy historikovy práce.

V teoretické části je využito hlavně metod zaměřených na práci s textem jako je analýza a syntéza. Těchto metod bylo využito při zpracování kapitol 2, 3, 4. Dále autorka použila metody historicko-komparativní, kterou použila při práci s kapitolami 2, 3, 4 a 5. Historicko-komparativní metodu lze definovat jako metodu, která je:

„... systematickým postupem, při němž zjišťujeme chybějící historické poznatky pomocí analogie (např. nedochovala se část pramenů, existuje objektivní nedostatek zpráv o určitém problému apod.).“¹

Pro zpracování výzkumné části byly využity metody přímé a nepřímé. Při metodě přímé získáváme historická fakta studiem pramene, ve kterém jsou hledané informace obsaženy. A zároveň je potřeba vypovědět nebo poskytnout jednoduchý popis historické události.²

Při hledání odpovědí na otázky, na které prameny či jiné zdroje neodpovídaly, bylo použito metody nepřímé, která umožnila vyvozovat závěry ze známého chování jednotlivých osob nebo společnosti v daném období.³

Metodologie praktické části

V této části diplomové práce se autorka zaměřila na zkušenosti a výpovědi tzv. svědků doby (na základě rozhovoru). Bylo získáno množství informací na základě výpovědí učitelek, které působily na sedlčanské škole v období let 1948–1989. Podmínkou pro výběr respondentů bylo místo působení – škola v Sedlčanech a období, ve kterém daný respondent učil.

¹ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M. Úvod do studia dějin pedagogiky a školství. Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 55. ISBN 978-80-210-6945-9.

² tamtéž, s. 50.

³ HROCH, M. a kol. Úvod do studia dějepisu. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. s. 204. ISBN 14-383-85.

Mnoho dotazovaných se vyjadřovalo nejen k sedlčanské škole, ale i ke svým dalším vzpomínkám na jiné školy, kam byly umístovány po dostudování. Z důvodů autentičnosti celé výpovědi byla zachována výpověď respondentky komplexně.

Výzkumná část měla být zaměřena pouze na respondenty primární školy v Sedlčanech, mezi respondenty však byly zařazeny i učitelky, které měly praxi na druhém stupni. Jejich výpovědi jsou přínosné pro naplnění záměru vytvoření obrazu sedlčanské školy v daném období. Autorka zaznamenala výpovědi celkem 6 učitelek, které byly ochotné se podělit o jejich zkušenosti a vzpomínky.

Rozhovory vznikly na základě inspirace orální historií – metodou strukturovaných rozhovorů. Orální historii, lze vymezit jako zachycení historického vývoje na základě postupů a informací ústním sdělením osob, které byly svědky určité události, procesu nebo doby. Tyto postupy definuje M. Vaněk a P. Mücke následovně:

„... řada propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“⁴

V rámci výzkumu byl zaznamenán rozhovor v audio podobě a následně přepsán. Tento způsob získávání informací poskytuje možnost se dozvědět o životě pamětníka, jeho profesi a názorech, umožňuje i nahlédnutí na historické události a situace z jejich osobního úhlu pohledu. Jedná se o subjektivní prožívání historie, ale i to přináší cenné poznatky pro zachycení událostí, které se odehrály v minulé době. Příběhy, které daná osoba vypráví jsou pak propojeny se vzpomínkami respondenta. Výpovědní hodnota je tudíž silně subjektivní, jako střípek, který zapadá do celé mozaiky doby. Mnoho vzpomínek může být zkresleno časem nebo zapomenuto.

⁴ VANĚK, M., MÜCKE, P. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2015. s. 14. ISBN 978-80-246-2931-5.

Proto, jak uvádí Zounek, Šimáně a Knotová ve své publikaci, by mělo být na získaná data nahlíženo jako zprostředkování minulosti bez ohledu na to, že paměť nemusí objektivně popsat danou událost či období. Jde spíše o to pochopit jednání osoby v dané situaci, kterému bychom jinak nemohli porozumět.⁵

Rozhovory s učitelkami byly postaveny na předem připravených otázkách. Ty byly rozděleny do několika oblastí. Oblast studia a přípravy na profesi, profese (praxe a volnočasové aktivity), klima pedagogického sboru, vedení školy a vztahy mezi pedagogy, žáci a jejich rodiče, pohled na školu z venku (vnímání profese okolím), rodinné prostředí a jiná sdělení učitele. Pro zaručení plynulosti a návaznosti rozhovorů nebylo vždy zachováno pořadí otázek. Formulované položky pro strukturovaný rozhovor jsou uvedeny v příloze č. I. Samotné rozhovory jsou součástí příloh č. II–VI.

Etika výzkumu

Přepisy audio záznamů rozhovorů jsou zkráceny a upraveny. Byla potřeba strukturovat výpovědi do větných celků a dát odpovědím náležitou strukturu. Z přepisů autorka odstranila pouze části, které se opakovaly nebo se netýkaly komunikace mezi pamětníkem a tazatelem. Byly vynechány části, které nenesly informace týkající se tématu, ačkoliv v tomto ohledu se autorka snažila zachovat co nejvíce autentičnost každého z nich. Aby nedošlo ke změně smyslu rozhovoru nebo nepatřičné manipulaci s informacemi. Vynechané části výpovědi jsou označeny třemi tečkami v závorce. V přepisech byla zachována hovorová forma jazyka, místy i nespisovná čeština, pro zachování autenticity rozhovorů a zachování smyslu výpovědi. Veškerá jména zmiňovaná v rozhovorech jsou kódována pomocí iniciál. Samotná jména respondentů nejsou uvedena. V přepisu jsou uvedena písmena T a R pro označení tazatele či respondenta. Mezi dotazovanými jsou pouze ženy.

⁵ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 26. ISBN 978-80-7552-709-7.

Zhodnocení práce

Pro závěrečné zhodnocení nasbíraných dat autorka použila metodu komparativní (srovnávací). Tato metoda byla využita při zpracování výpovědí svědků doby, kdy lze dát do porovnání skutečné události a pro doplnění historicky známých faktů využít subjektivních prožitků nebo zkušeností.

TEORETICKÁ ČÁST

2 OBECNĚ HISTORICKÝ KONTEXT OBDOBÍ 1948–1989

2.1 Poválečná léta až do roku 1948

Poválečná léta pro Československo přinesla několik zásadních změn, které ovlivnily průběh dějin na našem území po několik následujících desetiletí. Po skončení druhé světové války roku 1945 se Československo začalo více orientovat na Moskvu. Tato tendence započala již mnohem dříve, a to po Mnichovské dohodě roku 1938, kdy nás západní státy „nechaly napospas“ německému diktátu.

Jako jediná možná pomoc se jevil Svaz sovětských socialistických republik (SSSR), který by mohl konkurovat Hitlerovi a jeho politice.⁶

Orientaci na Východ zapříčinilo několik faktorů, které v celkové souhře přivedly náš stát do područí Sovětského svazu. Významný vliv v tom sehrála dohoda mezi Spojenými státy americkými a SSSR, kdy po ukončení války každá z mocností měla osvobodit předem rozdělené území. To bylo vytyčeno tzv. demarkační čarou. Díky tomu byla většina území tehdejšího Československa osvobozena Sovětským svazem. Dalším významným faktorem byla připravenost komunistické moskevské emigrace pod vedením Klementa Gottwalda oproti londýnské exilové vládě E. Beneše. Ve dnech 22.–29. března 1945 probíhaly v Moskvě rozhovory mezi zástupci všech politických stran na tzv. Moskevském jednání. Komunisté měli své požadavky předem promyšlené a zpracované, navíc nebyly mezi jejich zástupci rozpory o tom, jak by mohlo vypadat poválečné uspořádání státu. Londýnská exilová vláda neměla takovou jednotu v představách o budoucím směřování Československa, což vedlo k nejednotnému zacílení pravice a tím se v podstatě podařilo komunistům dosáhnout svých požadavků. Mezi exilovou londýnskou vládou a komunisty probíhaly diskuze již během války, kdy se probíraly různé problémy a zároveň poválečné fungování. Jednou z diskutovaných otázek byla koncepce národních výborů a jejich vznik.⁷

⁶ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 15. ISBN 978-80-7552-709-7.

⁷ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN J. Velké dějiny zemí koruny České. Tematická řada – stát. Praha: Paseka s. r. o., 2015. s. 486–490. ISBN 978–80–7432–652–3.

„Tato koncepce národních výborů se stala předmětem moskevských jednání představitelů KSČ a prezidenta Beneše koncem roku 1943. Obě strany došly k závěru, že po válce bude státní aparát v rozvalinách, Němci vyhnáni a kolaboranti odstraněni. V této situaci měly národní výbory, vybudované v místním, okresním a zemském měřítku, hrát roli orgánů nové státní správy a neprodleně se ujmout výkonné moci.“⁸

Po ukončení války byly na našem území povolené jen některé politické strany, které si rovnoměrně rozdělily mandáty. Komunisté měli značnou výhodu, jelikož v dané situaci získaly mandáty obě jejich strany KSČ i KSS.

Směrování československé republiky bylo dáno z velké části nově přijatým dokumentem tzv. Košického vládního programu, který byl přijat 5. dubna 1945 na první schůzi československé vlády v Košicích.

„Jednalo se o první poválečný vládní program vytyčující hlavní úkoly nejbližšího období, jenž vstoupil do československých dějin...“⁹

Díky tomuto dokumentu se spolupráce se SSSR netýkala pouze politických a ekonomických otázek, ale i kulturních. To se značně projevilo i na tehdejším školství. Bylo definováno, jakým způsobem se bude utvářet nový československý stát.¹⁰

V 15. kapitole Košického vládního programu byl věnován prostor pro proměnu školství a kultury a také definován nový přístup ke slovanským národům, z nichž byl na první místo stavěn Sovětský svaz.

⁸ ADAMOVÁ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN J. Velké dějiny zemí koruny České. Tematická řada – stát. Praha: Paseka s. r. o., 2015. s. 493. ISBN 978–80–7432–652–3.

⁹ tamtéž

¹⁰ Moderní dějiny, 2012. Košický vládní program (5. 4. 1945). [online]. Ostrava: občanské sdružení PANT, 2009. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>.

„Zcela nově bude vybudován i v kulturním ohledu náš poměr k největšímu našemu spojenci – SSSR. K tomuto cíli nejen bude z našich učebnic a pomůcek odstraněno vše, co tam bylo antisovětského, mládež bude i náležitě poučována o SSSR. Ruský jazyk bude proto v novém učebním plánu z cizích jazyků na prvním místě. A bude postaráno i o to, aby naše mládež nabyla potřebných vědomostí o vzniku, zřízení, vývoji, ekonomii a kultuře SSSR.“¹¹

Na základě poválečných konferencí jsme se museli vzdát části území. To se týkalo např. Podkarpatské Rusi. Došlo ke znárodňování průmyslu a bankovního sektoru, byly vydány dekrety, v rámci kterých byl nařízen odsun Němců a Maďarů z našeho území. Roku 1946 zvítězili ve volbách komunisté (KSČ) v čele s předsedou Klementem Gottwaldem. Komunisté začali usilovat o získání absolutní moci v Československu. 28. října 1945 se sešlo národní shromáždění a Edvard Beneš byl zvolen prezidentem Československé republiky. V platnost vešly i dekrety prezidenta republiky.

V roce 1948 byla situace v zemi napjatá ještě více. Několik pravicových ministrů podalo demisi, kterou prezident E. Beneš nečekaně přijal. Nově uvolněná ministerská místa obsadili přívrženci komunistické strany. Na začátku roku, v únoru 1948, získala KSČ veškerou politickou moc, kterou disponovala až do Sametové revoluce roku 1989. Po únorových událostech se režim začal ještě více utužovat.¹²

„Únorovým převratem, jenž byl důsledkem uměle vytvořené politické krize, se naplno otevřela cesta k nastolení totalitního politického systému, kdy rozhodující moc ve státě měla v rukou skupina vrcholných komunistických funkcionářů.“¹³

¹¹ SOVADINA, J. Pretotalitní Československo v letech 1945–1948. In: Moderní dějiny [online]. 2. 8. 2009. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>.

¹² ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 16. ISBN 978-80-7552-709-7.

¹³ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN J. Velké dějiny zemí koruny České. Tematická řada – stát. Praha: Paseka s. r. o., 2015. s. 516–517. ISBN 978–80–7432–652–3.

Totalitní režim nedovoľoval žádnou formu demokracie či utvoření opozice ve vládě. Veškeré takové snahy byly potlačeny. Odpůrci režimu byli pronásledováni a často se stali oběťmi uměle vytvořených obvinění. Čistka proběhla nejen ve státním aparátu, ale i v dalších sférách společnosti.¹⁴

V červnu 1948 E. Beneš abdikoval na funkci prezidenta a na jeho místo byl nově zvolen Klement Gottwald. E. Beneš zemřel několik měsíců poté, co odmítl podepsat nově vytvořenou ústavu. Komunistům se podařilo prosadit totalitní systém do legislativy a tím ho v zásadě legalizovali.¹⁵

Ve stejném roce byl přijat zákon o základní úpravě jednotného školství, tzv. Nejedlého školský zákon (č. 95/1948 Sb.). Podobné diskuze o jednotné škole však probíhali již v předešlých letech.

2.2 50. léta v Československu

V návaznosti na předešlé události jsme pokračovali na cestě k socialistickému řízení státu. Zahraniční i vnitřní politika se zcela přeorientovala na SSSR a naše země se stala jedním ze sovětských satelitů. Na základě jednání států Sovětského svazu se v Moskvě 5. ledna 1949 dohodli na vytvoření Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), která měla za cíl koordinovat hospodářské plány jednotlivých zemí a společné řízení zahraničního obchodu. K oficiálnímu zveřejnění dohody RVHP došlo 23. ledna 1949. Svým způsobem se Sovětský svaz snažil dohnat Marshallův plán, akorát s cílem si podřídit jednotlivé státy a omezit jejich styky se západními zeměmi.¹⁶

¹⁴ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 9–11. ISBN 978-80-7290-641-3.

¹⁵ ADAMOVI, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN J. Velké dějiny zemí koruny České. Tematická řada – stát. Praha: Paseka s. r. o., 2015. s. 517–518. ISBN 978–80–7432–652–3.

¹⁶ Vladimír Huf. Československo a Rada vzájemné hospodářské pomoci v padesátých letech 20. století. Praha, 2010. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Národohospodářská fakulta. PhDr. Pavel SZOBI. s. 24–27.

Československé obchodní styky se západními zeměmi byly již negativně ovlivněny v návaznosti na události v únoru 1948. Čím více se obchod přesouval na Východ tím více jsme se izolovali od Západu.

Na základě nově vzniklých vztahů se SSSR se u nás začalo dít vše podle Moskevského diktátu. Započala kolektivizace, vlastníci půdy byli nuceni se vzdát svého majetku ve prospěch státu a v zemi, díky uměle vykonstruovaným procesům, zavládl strach.

„Komunistický teror ovšem nepostihl jen tzv. nepřátele režimu, ale za pomoci sovětských poradců, kteří do Československa přijeli v září 1949, začal být hledán i třídní nepřítel uvnitř komunistické strany.“¹⁷

Docházelo k paradoxům, protože mezi některými z obžalovaných či vyslychaných osob se objevily i ty, které stály před tím za jejich iniciováním. Zároveň nastala vlna emigrace, kdy mnoho veřejně známých nebo spíše významných osobností odešlo do zahraničí – na Západ.¹⁸

V 50. letech docházelo k proměnám atmosféry na územích jednotlivých států; satelitů SSSR. Jednou z takových proměn byla smrt J. V. Stalina, 5. března 1953, vzápětí na to smrt K. Gottwalda, 14. března. Obě tyto události přinesly mírné uvolnění dosavadního napětí. Proběhla měnová reforma a iluze o snadném vybudování socialistického státu upadala.

Začátkem roku 1954 byl Národním shromážděním vydán zákon o národních výborech. Byla tím potvrzena organizace krajských, okresních a místních národních výborů, které byly svým činěním podřízeny vládě. Tyto výbory byly voleny na období 3 let.¹⁹

Roku 1955 se Československo zapojilo do nového vojenského uskupení tzv. Varšavské smlouvy. Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci byla podepsána ve Varšavě 14. května 1955.

¹⁷ ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN J. Velké dějiny země koruny České. Tematická řada – stát. Praha: Paseka s. r. o., 2015. s. 527. ISBN 978–80–7432–652–3.

¹⁸ tamtéž

¹⁹ tamtéž, s. 529–531.

V zásadě to bylo reakcí na vstup Spolkové republiky Německo do NATO. Mezi zakládajícími státy Varšavské smlouvy byly: Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko a SSSR. Smlouva měla zajistit vzájemnou pomoc, pokud by došlo v Evropě k útoku na kterýkoliv členský stát. Ale ve skutečnosti si SSSR jen upevnil svoji moc. Tento pakt trval až do roku 1991, kdy byl zrušen v návaznosti na pád komunistických režimů v jednotlivých zemích.²⁰

Významnou událostí 50. let byl XX. Sjezd Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) a odhalení o kultu osobnosti J. V. Stalina. N. S. Chruščov pronesl na sjezdu svůj projev pod názvem „Kult osobnosti a jeho důsledky na uzavřeném jednání“. V tomto vystoupení poodhalil a svým způsobem odsuzoval Stalinovy praktiky.

Tento sjezd, který se konal dne 25. 2. 1956, byl dalším průlomem. Na jeho základě se v zemích sovětského bloku znovu začalo uvolňovat napětí.²¹

Uvolnění zaznamenaly i ostatní země SSSR. V Polsku a Maďarsku proběhly vážné pokusy o svržení dosavadního režimu. Československo zůstalo opodál.

Po smrti prezidenta Zápotockého se k moci dostal Antonín Novotný, který se zasadil o to, aby zde liberalizace neměla prostor. Určitou stabilitu v zemi znovu využili komunisté k upevnění své moci. Režim znovu utužilo přijetí nové ústavy v červenci 1960.²²

2.3 60. léta v Československu

Na počátku 60. let byl režim znovu utužen. Zásadně se o to zasadila nově přijatá ústava přezdívaná „socialistická“. S menšími úpravami platná až do roku 1992. Ústava mj. obsahovala článek o „vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti“.

²⁰ Totalita.cz. Varšavská smlouva [online]. [cit. 25. 4. 2019].
Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vsml.php>.

²¹ Moderní dějiny. Tajný projev N. S. Chruščova na XX. sjezdu KSSS o kultu osobnosti J. V. Stalina (25. 2. 1956) [online]. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/tajny-projev-n-s-chruscova-na-xx-sjezdu-ksss-o-kultu-osobnosti-j-v-stalina-25-2-1956/>.

²² UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 12. ISBN: 978-80-7290-641-3.

Došlo k přejmenování státu na Československou socialistickou republiku (ČSSR), byl přijat nový státní znak a nově se země rozdělila na 8 krajů včetně hlavního města Prahy. Nové změny nastaly i v oblasti školství. Úkolem socialistické školy bylo vychovat všestranně rozvinutého a vzdělaného člověka, který bude připraven se podílet na budování socialistického státu. Žáci měli být vzděláváni v uvědomělé občany ČSSR a nadšené budovatele komunismu. Další změnou, kterou přinesl školský zákon z roku 1960 bylo prodloužení osmileté povinné školní docházky na devítiletou.²³

Šedesátá léta sebou nesla určitou část uvolnění nejen v oblasti politiky, ale i kulturního života. Docházelo ke kritice stávajícího režimu.

Potřeba reformy byla znatelná i v oblasti hospodářství. Zásadním problémem byla nekonkurenceschopnost československého hospodářství orientovaného na země SSSR.

Zaznívaly návrhy na sloučení socialistického plánovaného hospodářství se způsoby tržního mechanismu. Nebylo možné učinit ekonomickou reformu bez změny v politické oblasti. V polovině 60. let docházelo k postupné generační výměně a tím i k snaze o všeobecnou liberalizaci. S touto tendencí nesouhlasilo konzervativní křídlo komunistické strany (KSC) Reformní křídlo KSC usilovalo již delší dobu o hospodářskou přeměnu a demokratizaci („socialismus s lidskou tvář“). Příznivým faktorem byla i nucená abdikace Antonína Novotného z postu prezidenta. Ten byl vystřídán Ludvíkem Svobodou. V lednu 1968 se do čela Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska dostal Alexandr Dubček. Nové změny a uvolnění, nazvané „Pražským jarem“, nebylo možné udržet v mantinelech socialistického smýšlení. Touha po svobodě se setkávala s kritikou sousedních států. Zaznívaly výzvy z Moskvy k novému utužení režimu. Nakonec z obav o „kontrarevoluci“ došlo k zásahu Varšavských vojsk. V noci z 20. na 21. srpna 1968 došlo k vpádu vojsk Varšavské smlouvy na naše území, a tak znovu upevnění moci. Pražské jaro, jakkoliv bylo nadějně, skončilo okupací. U mnoha lidí tato situace vyvolala nevoli, která se projevila v podobě lidových bouří. Mnoho lidí na základě vyjádřeného nesouhlasu bylo zraněno a více než 90 osob zemřelo.

²³ Zákon č. 186/1960 Sb. ze dne 15. prosince 1960, o soustavě výchovy a vzdělání. [cit. 30. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-186>.

Vedení KSČ bylo donuceno podepsat tzv. Moskevský protokol a tím odsouhlasit setrvání sovětských vojsk na našem území. Utužení se projevilo i na přísnější kontrole sdělovacích prostředků nebo zakázání činností „protisocialistických“ organizací.²⁴

Současně s moskevskými jednáními byl svolán XIV. sjezd ÚV KSČ, v budově ČKD v Praze na Vysočanech. Jeho usnesení, které potvrzovalo legitimitu doposud zvolených orgánů KSČ, bylo zrušeno a vliv reformně laděných členů komunistické strany postupně snižován.²⁵

„V říjnu 1968 schválilo Národní shromáždění dva podstatné zákony – zákon o pobytu sovětských vojsk na československém území (na jeho základě zůstalo v ČSSR na 75 000 sovětských vojáků) a ústavní zákon o československé federaci, jímž byla mj. zřízena Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika.“²⁶

Společnost začala ochabovat ve snahách o změnu. Tento stav pokusil zvrátit student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach. Na protest se v lednu 1969 upálil na Václavském náměstí v Praze. V únoru jej následoval středoškolský student Jan Zajíc. K dalším protestům a vyjádření nevole došlo v souvislosti s mistrovstvím světa v ledním hokeji ve Stockholmu, kde národní tým ČSSR porazil SSSR hned dvakrát. Všechny snahy zvrácení situace byly však definitivně zastaveny s nástupem nového tajemníka KSČ Gustáva Husáka.

Na dalším sjezdu KSČ byl vpád vojsk Varšavské smlouvy definován jako „bratrská internacionální pomoc“. V návaznosti na předešlé události nastala doba tzv. normalizace. Započala čistkami ve straně a ve vyšších vrstvách společnosti. Završením tzv. normalizace bylo zasedání ÚV KSČ v prosinci 1970, které přijalo dokument „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“.

²⁴ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 14. ISBN: 978-80-7290-641-3.

²⁵ Dějepis.com, 2020. *60. léta v Československu, Pražské jaro 1968*. [online]. [cit. 30. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/60-leta-v-ceskoslovensku-prazske-jaro-1968/>.

²⁶ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 14. ISBN: 978-80-7290-641-3.

Pro následující roky bylo důležité být členem v KSČ, pokud člověk chtěl dosáhnout významnějšího postavení ve společnosti. S tím bylo spojené i postavení pracovníků ve státních zařízeních, jako byly školy.

„Učitelský stav byl de facto degradován do služebné politicko-ideové role.“²⁷

2.4 70. léta v Československu

Pro velký počet obyvatel bylo nemožné vycestovat za hranice. Období normalizace bylo obdobím velkého utužení a „nesvobody“. Režim se to snažil kompenzovat formou uspokojování základních životních potřeb, zejména dostupností potravin. I přes tyto snahy se však podmínky pro život zhoršovaly. Nefunkční hospodářství přineslo řadu negativních změn, ať už korupci, podpultový prodej potravin (tzv. veksláctví) nebo zadlužování.

Bylo patrné, že je naše politika inspirována politikou SSSR. Ale oproti SSSR jsme si udržovali lepší vztahy s dalšími zeměmi třetího světa, např. Afghánistánem, Angolou, Sýrií.

„Zvlášť blízké bylo Hnutí za osvobození Palestiny (OOP). Československo materiálně podporovalo a školilo celou řadu příslušníků vojenských a polovojenských složek z těchto zemí, kteří by v dnešním slova smyslu byli nepochybně označeni za teroristy.“²⁸

V květnu 1975 se dostal na post prezidenta Gustáv Husák místo Ludvíka Svobody. Nový prezident měl absolutní moc, jelikož držel ve svých rukou vedení státu a rovněž zastával post generálního tajemníka ÚV KSČ. Další významnou událostí byla Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), která proběhla v Helsinkách. ČSSR se tam svým podpisem zavázala k dodržování lidských a občanských práv. Pro opozici Československa tento akt představoval další významný argument pro kritiku režimu v době normalizace. V následujícím roce, 1976, proběhl XV. sjezd Komunistické strany a volby do Národního shromáždění. K nevelkému překvapení byly výsledky obdobné jako volby z roku 1971, strana dosáhla 99 %.²⁹

²⁷ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 15. ISBN: 978-80-7290-641-3.

²⁸ tamtéž, s. 16

²⁹ tamtéž

Normalizační procesy zasáhly i oblast školství a vedly ke snaze o návrat k předchozí praxi, což znamenalo vrátit se ke stavu před reformním hnutím. Došlo k čistkám mezi pedagogickými pracovníky a upravily se vzdělávací obsahy. Škola se stala znovu oporou pro socialistický režim a znovu se zpřísnila hodnocení žáků i učitelů na jednotlivých školách. Z druhé poloviny 60. let zůstalo znovu zařazené gymnázium, tzv. čtyřletá všeobecně vzdělávací škola.³⁰

V roce 1976 byla v rámci materiálu „Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy“ zformulována úloha školy. Kde byl dán důraz na harmonický a všestranný rozvoj žáků, budovatelů socialistické společnosti, a význam aktivní účasti v rámci veřejných aktivit a činností se zaměřením do budoucnosti, kdy budou občané ochotni chránit a zvelebovat vlast a společné bohatství země. Tyto cíle se měly naplňovat v průběhu desetileté školní docházky.³¹

Změny zasáhly i přípravu budoucích pedagogů. Systém vzdělávání na fakultách přetrval, ale došlo v něm k významným obsahovým změnám a posílení socialistických ideálů. Noví uchazeči o učitelské povolání byli prověřováni nejen po odborné stránce, ale i v oblasti jejich politického smýšlení a názorů. Zkoumalo se i rodinné prostředí, ze kterého vycházeli. Navíc jejich činnost byla pravidelně hodnocena a přezkoumávána.³²

I přes nový útlak ze strany státu se našlo několik jedinců či skupin, kteří vystupovali proti režimu a vyzývali k dodržování lidských a občanských práv. Jednou z nich byla Charta 77, která ve dnech 6. a 7. ledna vydala prohlášení, ve kterém mimo jiné žádala i umožnění otevřené demokratické diskuze v rámci společnosti. Hlavními mluvčími Charty 77 byli filozof Jan Patočka, dramatik Václav Havel a Jiří Hájek (bývalý ministr zahraničních věcí).

³⁰ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 68. ISBN 978-80-7552-709-7.

³¹ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 16. ISBN: 978-80-7290-641-3.

³² ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 69-70. ISBN 978-80-7552-709-7.

Následná reakce režimu na tento výstup byla neobvykle ostrá. Mnoho signatářů bylo vězněno nebo jinak stíháno. Byli nuceni svůj podpis Charty odvolat, což někteří pod nátlakem nakonec udělali. Jako vyjádření nesouhlasu a odsouzení byla uměleckou obcí podepsána podpisová listina, kterou režim následně využil jako tzv. Antichartu. I přes veškeré snahy však Charta 77 přetrvala až do samotného pádu komunistického režimu.³³

2.5 80. léta v Československu

Květen 1980 byl na post prezidenta znovu zvolen Gustáv Husák. V roce 1981 proběhl další sjezd KSČ. Československá komunistická reprezentace se nadále držela zásad přijatými v Poučení z krizového vývoje a jakékoli pokusy o reformu nebo nové změny považovala za riskantní a nebezpečné. Celková nervozita narostla společně se smrtí L. I. Brežněva v roce 1982. V březnu 1985 byl nově zvolen generální tajemník ÚV KSSS, Michail S. Gorbačov, který pražským zkostnatělým režimem nebyl přijat příliš hladce. Jak se začalo postupně ukazovat, Gorbačov byl pro komunistický režim „noční můrou“. Gorbačov se držel dvou hesel – „glasnost“ a „perestrojka“, neboli otevřenost a přestavba. Moskevský režim se začal od toho pražského vzdalovat a naše země se dostala do mírné izolace. Opouštělo se i od tzv. Brežněvovy doktríny, což vyvolalo další změny a pohyb směrem k uvolnění.

Nejen na našem území, ale i v dalších satelitech docházelo k postupnému uvolňování, především v Polsku a Maďarsku. Vybudovaný východní blok šel k zániku.

V květnu 1985 byl již potřetí na post prezidenta zvolen Gustáv Husák. Komunistická strana se snažila své postavení a moc upevnit. Na XII. sjezdu KSČ byl dán důraz na dosavadní neměnnost režimu a možné reformy týkající se ekonomiky byly zmíněny jen okrajově.³⁴

³³ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 17. ISBN: 978-80-7290-641-3.

³⁴ tamtéž, s. 18.

„I přesto byly počátkem roku 1987 zveřejněny Zásady přebudování hospodářského mechanismu v ČSSR, jež se měly stát základním východiskem pro přestavbu československé ekonomiky.“³⁵

Nestability uvnitř strany a samotného režimu využili občané, kteří dne 21. srpna 1988 u příležitosti 20. výročí okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy, uskutečnili v Praze na Václavském náměstí demonstraci. Byla to jedna z prvních větší demonstrací od roku 1969. Vzápětí na to následovaly další demonstrace, které předcházely konečnému zhroucení komunistického režimu. Represivní složky se snažily potírat tyto snahy brutálními postupy, na což následně reagovalo několik stovek vědeckých a kulturních pracovníků podepsáním protestní petice. Odsuzovali postupy použité proti demonstrantům a mimo jiné požadovali propuštění zadržených osob. V červnu 1989 vyšel manifest Několik vět, který dále požadoval svobodu slova, propuštění politických vězňů a demokratizaci. Během srpna a září probíhaly další demonstrace a vyjadřování nesouhlasu nejen ze stran občanů. Většina z nich probíhala v hlavním městě, Praze. Dne 9. listopadu 1989 padla berlínská zeď, která znamenala rozdělení nejen města, ale i celé Evropy.

U nás se stal zlomovým dnem 17. listopad 1989, kdy byl uspořádán studentský pochod u příležitosti 50. výročí uzavření českých vysokých škol nacisty a popravení vůdců tehdejšího studentského hnutí. Plánovaný pochod započal na Albertově a pokračoval přes Vyšehrad k Václavskému náměstí. Bezpečnostní složky zabránily průchodu Národní třídou a studenty rozehnali za pomoci obušků. Několik osob bylo dokonce vážně zraněno. Následovala stávka vysokých škol a protestní shromáždění se rozšířila po celém území. Demonstranti získávali podporu nejen ze stran herců, ale i napříč celou společností.

Dne 19. listopadu vzniklo sdružení občanů pod názvem Občanské fórum (OF), které bylo základnou pro všechny, kdo nesouhlasili s vládou KSČ. Mezi hlavními reprezentanty vystupovali: V. Havel, P. Pithart, P. Uhl a M. Kocáb.

³⁵ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 18. ISBN: 978-80-7290-641-3.

Následovaly další masové demonstrace a následně na to, dne 24. listopadu, rezignoval generální tajemník Miloš Jakeš. Místo něho nastoupil Karel Urbánek. Za dva dny došlo k prvnímu setkání reprezentantů OF s představiteli federální vlády. Výsledkem bylo vzniknutí vlády se zastoupením OF. Byl zrušen článek 4 ústavy o vedoucí pozici KSČ ve společnosti a článek č. 16 „o výchově v duchu marxismu–leninismu“.

Dne 3. prosince byla představena nová vláda pod vedením Ladislava Adamce, kde byl ale zachován poměr 16:5 s převahou ministrů komunistické strany. S tím nesouhlasilo OF ani VPN (Verejnost' proti násiliu, Slovenská obdoba OF). Následně 7. prosince podala dosavadní vláda demisi a o tři dny později jmenoval prezident G. Husák tzv. Vládu národního porozumění Mariána Čalfy, ve které poprvé neměla převahu pouze jedna strana. Po jmenování vlády G. Husák rezignoval z postu prezidenta. 29. prosince 1989 byl ve Vladislavském sále Pražského hradu zvolen do postu prezidenta Václav Havel. Alexandr Dubček se stal předsedou Federálního shromáždění ČSSR. Tento akt znamenal zlom v nasměrování našeho státu k demokracii.³⁶

Veškeré změny 80. let se dotýkaly i školství a vzdělávacího systému. Nejvýznamnější změny však přišly až po pádu komunismu v listopadu 1989. Toto období by se dalo nazvat obdobím „transformace“.³⁷

³⁶ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 18–20. ISBN: 978–80–7290–641–3.

³⁷ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 71. ISBN 978-80-7552-709-7.

3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC PRO VZDĚLÁVÁNÍ

3.1 Školské zákony 1945–1946

Události, které následovaly po skončení války, se dotýkaly společnosti ve všech společenských vrstvách. Jedním z vlivů, který se dotkl i fungování vzdělávacího systému, bylo vydání tzv. Košického vládního programu, dne 5. dubna 1945. V zásadě šlo o budoucí „nasměrování“ Československa po válce. Tímto dokumentem se rozhodlo o nasměrování na Východ. V 15. článku vládního programu je informace o očištění státu od okupantů a všech vlivů minulé doby, které by mohly mít negativní vliv na nově budovaný stát. Ve školství mělo dojít, na základě nového vládního programu, k uzavření všech německých a maďarských škol pro všechny stupně. Nově měly být obnoveny české a slovenské školy, které byly po dobu nacistické okupace uzavřeny. Velký důraz byl kladen na budování mateřských škol s cílem pomoci rodičům v zaměstnání.

„Bude provedena důsledná demokratizace, a to nejen umožnění co nejširším vrstvám přístupu do škol i k jiným pramenům vzdělání a kultury, ale i v ideovém směru: ve zlidovění samého systému výchovy i povahy kultury, aby sloužila ne úzké vrstvě lidí, ale lidu a národu.“³⁸

Z počátku se mohlo zdát, že pomoc z Východu bude novou nadějí pro vybudování demokratického státu, ale to se brzy ukázalo jako velký omyl. Snahy o zajištění rovných podmínek pro všechny se později projevily jen vůči těm, kteří byli ochotni spolupracovat s komunistickým režimem. V opačném případě bylo takřka nemožné dosáhnout vyššího vzdělání a najít slušné uplatnění v tehdejší společnosti.

Otázka vysokoškolského vzdělání učitelů se řešila již v meziválečném období a po skončení druhé světové války se na ni opět navázalo. Pro pedagogy obecných a měšťanských škol nebylo dosud stanoveno ani umožněno se dále vzdělávat a získat tak akademický titul.

³⁸ Moderní dějiny. Košický vládní program (5. 4. 1945). [online]. Ostrava: občanské sdružení PANT, 2009. [cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>.

V rámci vydaných dekretů prezidentem E. Benešem se tato otázka uzavřela a byla nově uzákoněna možnost vysokoškolského vzdělání pedagogů a tím jejich kvalifikace pro učitelskou profesi v rámci tehdejší československé vzdělávací soustavy.³⁹

Dne 9. 4. 1946 vyšel zřizovací dekret týkající se pedagogických fakult, kde je stanoveno, že vzdělávání pedagogů bude realizováno v rámci pedagogické fakulty, jako instituce pro vysokoškolské vzdělání. (zákon č. 100/1946 Sb.)

Ve vydaném vládním nařízení č. 170, vydaného dne 27. 8. 1946 nalezneme vymezení úkolu pedagogických fakult.

„Úkolem pedagogických fakult je:

- a) svobodně bádati a pěstovati vědy pedagogické a jejich pomocné obory;*
- b) vzdělávati v pedagogických vědách a v jejich pomocných oborech kandidáty učitelství škol všech stupňů a druhů kromě škol vysokých, poskytovati jim vzdělání i v jiných oborech, potřebných pro výkon učitelského povolání, a prakticky je připravovati pro toto povolání;*
- c) připravovati vedoucí školské a lidovýchovné pracovníky a podle rozhodnutí ministra školství a osvěty doplňovati vzdělání učitelstva.“⁴⁰*

Bylo definováno, na co se nově vzniklé instituce mají zaměřit. Hlavním úkolem bylo připravit zájemce o učitelské povolání na budoucí praxi a to v různých oborech.

Vládní nařízení vymezovalo i přesnou dobu studia pro všechny stupně vzdělání, pro učitele nižších stupňů (obecných a měšťanských škol) byla stanovena doba studia na 6 semestrů.

Další vývoj pedagogických fakult byl více méně ovlivněn tehdejší politickou situací. Určitý vývoj a změny, můžeme sledovat díky několika mezníkům, které jsou patrné na základě zákonných opatření, vydaných v daných časových úsecích.⁴¹

³⁹ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 21. ISBN: 978-80-7290-641-3.

⁴⁰ Vládní nařízení č. 170/1946 Sb., kterým se vydává statut pedagogických fakult a určuje studijní doba učitelů. [cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-170>.

⁴¹ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 23. ISBN: 978-80-7290-641-3.

V dalších kapitolách se podrobněji zaměříme na jednotlivé časové úseky a jak se proměňovala učitelská profese na základě změn či úprav v zákoně či nastalé politické situaci.

3.2 I. období 1946–1953

Od začátku poválečného vývoje byla snaha sjednotit školství a nastavit jednotnou formu pro všechny stupně vzdělávacího systému. Bodem zlomu se stal rok 1948, kdy v únoru tohoto roku převzala veškerou politickou moc Komunistická strana Československa (KSČ). Byl vydán nový zákon; „O základní úpravě jednotného školství“, tzv. Nejedlého školský zákon, který lze vidět jako zlomový bod v kontextu vývoje či historie školství. Velkým nedostatkem byl samotný vznik tohoto zákona, kdy zastánci jiných směrů neměli žádnou šanci ovlivnit jeho tvorbu nebo se jakkoliv podílet na procesu přípravy.

Školství bylo zestátněno a zavedla se jednotná školská soustava, což mimo jiné zajistilo právo všech občanů na vzdělání.⁴²

Zavedlo se oslovení „soudruhu učiteli/ soudružko učitelko“ a pro tehdejší školu se používalo označení „socialistická“, později komunistická, škola a výchova.⁴³

Společně s tím byla nově ustanovena povinná školní docházka po dobu devíti let (první a druhý stupeň). V této době byla ještě zachována náboženská výchova na školách, které se účastnili všichni žáci, vyjímaje těch, které rodiče odhlásili. Stát si však vyhrazoval právo usměrňovat a řídit, co bude a nebude vyučováno v rámci těchto hodin. Ředitel školy mohl rozhodovat o tom, zda se výuka náboženství shoduje s výchovnou činností školy a pokud ne, mohl znemožnit výuku náboženství na dané škole.⁴⁴

Dále bylo vytyčeno jakého vzdělání se dostává žákům na úrovni národní školy i dalších stupňů. Národní škola byla vymezena na období pěti postupných ročníků, v průběhu kterých bylo dosahováno obecných poznatků v rámci základního vzdělání.

⁴² ZOUNEK, J., ŠIMÁNEŠ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 16. ISBN 978-80-7552-493-5.

⁴³ tamtéž, s. 17.

⁴⁴ Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). [cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-95>.

Počet žáků na jednu třídu byl omezen na 30 pro první třídu nebo jednotřídní školu. Pro další ročníky byl nejvyšší počet 40 žáků, který připadal na jednu třídu. V případě vyššího počtu bylo doporučeno zřídit další pobočku (tj. třídu).⁴⁵

Obsah vzdělání pro prvních pět ročníků základní školy byl rozčleněn do jednotlivých oborů.

„Výchovné a vzdělávací obory jsou: společenské, jazykové, počty, věcné nauky, obory technické, estetické, zdravotní a tělovýchovné. Podrobnosti určí vláda nařízením.“⁴⁶

V tomto období došlo k prudkému nárůstu a rozvoji průmyslu i ekonomiky, což vyvolalo potřebu odborných pracovníků, kterých byl nedostatek. To se týkalo i oblasti školství, kde byla velká potřeba kvalifikovaných pedagogů.

Proto se od školního roku 1949/1950 zavedlo „reformované studium“, což mělo zintenzivnit a urychlit přípravu budoucích učitelů na pedagogických fakultách. V důsledku snahy o urychlení se zavedlo přísné plánování, řízení a časté kontroly na půdě vzdělávacích institucí. Tyto změny se týkaly časové dotace předmětů, studijních plánů, délky studia nebo umožnění prodloužení studia. V rámci studia se přísněji kontrolovala účast na cvičeních. Možná právě kvůli těmto změnám a „nátlaku“ se počet zájemců o studium v tomto období snížil.⁴⁷

Během 50. let začala komunistická vláda systematicky prosazovat své cíle a upevňovat svou moc. Jedním z vytyčených cílů bylo přizpůsobit tehdejší školství Sovětskému svazu, tzv. „sovětizace školství“. Československý vzdělávací systém měl připravit další generace pro život v komunistické společnosti a připravit základnu pro budoucí pracovní sílu. První velké změny spočívaly v postupném rušení pedagogických fakult, které v té době fungovaly pouhých pár let.

⁴⁵ Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). [cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-95>.

⁴⁶ tamtéž, § 26.

⁴⁷ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 24. ISBN: 978-80-7290-641-3.

Dalo by se říci, že byly zpřetrhány a zničeny všechny předešlé snahy o vysokoškolské vzdělávání učitelů. Místo toho byla učitelům nabídnuta studia na čtyřletých pedagogických gymnáziích, kde se měli vzdělávat učitelé mateřských a národních škol. Tímto krokem se školství dostalo zpět do meziválečné doby, kde se budoucí učitelé mohli vzdělávat pouze na středních školách.⁴⁸

„Absolventi pedagogických gymnázií nastupovali po maturitě jako vyučující do škol, ale plnou kvalifikaci získali až po praxi a dvouletém dálkovém studiu na pedagogických fakultách beze změn.“⁴⁹

Tyto změny nebyly přijaty pedagogickou veřejností příznivě. Nebylo se čemu divit, jelikož veškeré přípravy zákona proběhly bez diskuze s učiteli či jinými odborníky a pracovníky škol.⁵⁰

3.3 II. období 1953–1959

K definitivnímu zrušení pedagogických fakult došlo až v roce 1953. Kdy dne 24. dubna vyšel nový školský zákon č. 31/1953 Sb., „o školské soustavě a vzdělávání učitelů“.

„Pro vzdělání učitelů prvního až pátého postupného ročníku střední školy a škol národních se zřizují čtyřleté pedagogické školy, do kterých jsou přijímáni absolventi osmileté střední školy nebo osmého postupného ročníku jedenáctileté střední školy.“⁵¹

⁴⁸ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 78–79. ISBN 978-80-7552-709-7.

⁴⁹ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 16–17. ISBN 978-80-7552-493-5.

⁵⁰ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 28. ISBN: 978-80-7290-641-3.

⁵¹ Zákon č. 31/1953 Sb., § 8, o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). [cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-31>.

Zdůvodněním pro tento krok byl fakt, že pedagogické fakulty nebyly schopny kapacitně pokrýt potřebu učitelů vzhledem k nastupujícím silným ročníkům žáků.⁵²

Pro základní všeobecné vzdělávání bylo ustanoveno povinné a bezplatné vzdělání, které měla poskytovat osmiletá střední škola nebo prvních osm ročníků z jedenáctiletky. Z čehož poslední tři ročníky byly věnovány přípravě v rámci vyššího všeobecného vzdělání. Povinná školní docházka byla zkrácena na osm let. A bylo zrušeno gymnázium.⁵³

Pro doplnění školní výchovy byla zřízena i výchovná zařízení, do kterých spadaly organizace jako byly družiny mládeže, pionýrské domy, dětské domovy a další.

„Organizační řády škol, učební plány a osnovy a zkušební řády vydává, pokud zvláštní předpisy nestanoví jinak, ministerstvo školství a osvěty v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady.“⁵⁴

Veškeré řízení a organizace přináležely ministerstvu školství. Vzdělávací cíle i obsahy byly stále řízeny státem. KSČ navíc nekriticky napodobovala školský systém Sovětského svazu, a to bez přihlídnutí k potřebám naší společnosti. Školy byly začleňovány do řešení politických a ekonomicky–hospodářských úkolů, které vedly k celkové proměně tehdejšího vzdělávacího systému. Odpovědí na nedostatek pracovníků v technických odvětvích vedl ke zintenzivnění studia a určitému nasměrování a motivaci žáků volit si právě tyto obory.

Zkrácení školní docházky na osm let znamenalo jisté přetížení žáků, kteří museli stejný obsah učiva zvládnout o rok dříve. S tím byla spojena i redukce učiva.

„Učebnice trpěly závažnými nedostatky v didaktickém zpracování, zato ideologická infiltrace obsahu byla velmi vysoká. Preferováno bylo polytechnické vyučování na úkor humanitních předmětů apod.“⁵⁵

⁵² UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 27. ISBN: 978-80-7290-641-3.

⁵³ Zákon č. 31/1953 Sb., § 8, o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). [cit. 22. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-31>.

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 18–19. ISBN 978-80-7552-493-5.

Na základě těchto ustanovení se navyšoval počet žáků, kteří nedokončili ani základní vzdělání, tj. prvních osm ročníků střední školy. Tento fakt byl kritizován ze stran odborníků. Nicméně přes všechna negativa lze považovat toto usnesení za přínosné v rozšíření sítě škol a zpřístupnění k získání středoškolského vzdělání.⁵⁶

Situace přirozeně spěla k dalším změnám, které vycházely z potřeby napravit chyby a nepromyšlené kroky z předchozích let. Ukazovalo se, že školský zákon z roku 1953 měl velké nedostatky, které bylo potřeba vyřešit.⁵⁷

3.4 III. období 1959–1964

K dalším reformám školství došlo na přelomu 50. a 60. let 20. století, kdy docházelo k tzv. „uvolňování“ režimu. Nově zvolený tajemník ústředního výboru Komunistické strany v SSSR Nikita Chruščov pronesl na XX. Sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu svou řeč, ve které odsoudil kult osobnosti a stalinistický režim.

Na základě nového přístupu v SSSR se i v Československu začala atmosféra uvolňovat. Pozvolna se přecházelo od napodobování SSSR k praktickému řešení reálných potřeb tehdejší společnosti.⁵⁸

V tomto období vyšlo nové vládní nařízení č. 57/1959 Sb., „O pedagogických institutech“, které upřesňovalo řízení a organizaci kolem vzdělávacích institucí a zároveň pověřovalo kraje přijímáním kandidátů o učitelství a následným rozmístěním absolventů na místa podle potřeby. Bylo otevřeno celkem 20 institutů, každý pro danou oblast.

⁵⁶ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 18. ISBN 978-80-7552-493-5.

⁵⁷ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 80. ISBN 978-80-7552-709-7.

⁵⁸ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 19. ISBN 978-80-7552-493-5.

„Zřizují se pedagogické instituty v Praze, v Brandýse nad Labem, v Českých Budějovicích, v Plzni, v Karlových Varech, v Ústí nad Labem, v Liberci, v Hradci Králové, v Pardubicích, v Jihlavě, v Brně, v Olomouci, v Gottwaldově, v Ostravě, v Trnavě, v Nitře, v Banské Bystrici, v Košicích a v Prešově jako vysoké školy. Pedagogický institut v Martině se mění na vysokou školu podle tohoto nařízení.“⁵⁹

Snaha předat řízení vzniklých institutů na kraje a tím kulturně či politicky pozvednout daný region, byla mylná. Ze začátku to bylo vnímáno jako dočasné řešení přípravy budoucích pedagogů. Nová koncepce měla umožnit vzdělávat učitele pro celou základní školu. Pro první stupeň (1.-5. ročník) byla stanovena délka studia na 3 roky, pro druhý stupeň (6.- 9. ročník) pak na 4 roky studia. Zároveň se tu objevovala snaha připravit učitele pro celou devítiletou školu. Právě proto se objevuje požadavek na přípravu učitelů i pro praxi na nižším či vyšším stupni vzdělávání. Absolventi měli projít praxí a zažít práci i mimo svůj stupeň, aby byl případně připraven učit na obou stupních. Avšak později se ukázalo, že tento záměr nepřináší pozitivní změny. Délka studia nedostačovala pro odbornou přípravu a nezohlednila nutnou specializaci v oboru pro daný stupeň.⁶⁰

O 3 roky později došlo k významné změně, kdy byly pedagogické instituty povýšeny na vysokoškolské instituce. Toto rozhodnutí bylo ukotveno v dalším vládním nařízení č. 87/1962 Sb. Jako již předchozí instituty byly zaměřeny na přípravu učitelů základního všeobecného vzdělání.

Pedagogické instituty sebou přinesly mnoho negativ, ale zároveň se zasloužily o pozitivní změny v přípravě učitelů, zejména pak prodloužením studia v oboru učitelství pro 1. i 2. stupeň ZDŠ.⁶¹

⁵⁹ Vládní nařízení č. 57/1959 Sb., § 1, 2, o pedagogických institutech. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1959-57>.

⁶⁰ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 30–31. ISBN: 978–80–7290–641–3.

⁶¹ tamtéž

Nestálost a často proměnlivost požadavků na úroveň učitelského vzdělání přinášela řadu problémů. Za časté změny mohla částečně politická situace, která se vyvíjela podle toho, jaké byly ideologické tlaky a požadavky ze strany SSSR, ale také neschopnost pracovníků na vedoucích pozicích, kteří se nedrželi určité návaznosti na historii nebo nerespektovali vývoj a potřeby vzdělávacího systému. Tato nestabilita se mohla částečně promítnout v pozdější krizi vnímání profesní identity učitelů.⁶²

„Pedagogické instituty byly zrušeny již v roce 1964, tedy zhruba po pěti letech existence. Většina institutů byla přeměněna na pedagogické fakulty se čtyřletou dobou studia.“⁶³

Ty instituty, které měly své sídlo v krajských městech se začlenily do jednotlivých univerzit, např. v Praze, Brně nebo Olomouci. A kromě toho vznikly další samostatné fakulty v Českých Budějovicích, Plzni, Ostravě, Hradci Králové a Ústí nad Labem. Některé instituty se zrušily úplně, např. v Karlových Varech, Liberci nebo Pardubicích.⁶⁴

Tehdejší studenti učitelství neměli možnost si sami určit kombinace předmětů pro své studium, byly dvoupředmětové a oficiálně vypisované vedením fakulty. Mnoho studentů tyto změny nepřijalo vřele, jelikož se jim proměnila forma studia a s tím přišly i nové požadavky. Museli se během pár dní rozhodnout, které předměty si vyberou pro své další studium.⁶⁵

Toto období s sebou přineslo i nový školský zákon vydaný 15. prosince 1960 „o soustavě výchovy a vzdělávání“. V něm se ze začátku znovu potvrdilo státem dotované školství a náklady na učebnice či jiné pomůcky, které hradil stát.

⁶² UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 32. ISBN: 978-80-7290-641-3.

⁶³ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 81. ISBN 978-80-7552-709-7.

⁶⁴ Zákonné opatření č. 166/1964, ze dne 12. srpna 1964. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-166>.

⁶⁵ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 82. ISBN 978-80-7552-709-7.

Zákon definoval učitele a vychovatele jako stěžejní součást vzdělávacího a výchovného procesu a kladl důraz na jejich veřejnou a kulturně–politickou činnost.⁶⁶

„Veliká společenská odpovědnost a závažnost práce učitelů a vychovatelů vyžaduje, aby byli spjati s dělnickou třídou a s ostatními pracujícími, aby vychovávali mládež v souladu s budovatelským úsilím lidu a aby se jim v této práci dostávalo všestranné podpory a ocenění od všech státních orgánů, závodů, společenských organizací a občanů.“⁶⁷

V dalších odstavcích se věnoval spolupráci školy a rodiny, kdy jsou rodiče povinni vychovávat své děti v souladu se socialistickou školou a být jim vzorem při plnění občanských povinností.

Délka studia povinné školní docházky na základních devítiletých školách byla stanovena od 6 do 15 let věku dítěte. Školství bylo stále řízeno státem, kdy zodpovědnost nesly národní výbory, které zároveň kontrolovaly úroveň vzdělávání a výchovy v jednotlivých obvodech. Národní výbory dále nesly zodpovědnost za růst učitelů a vychovatelů v oblasti odbornosti a politické angažovanosti. Byl kladen velký důraz na spolupráci organizací a školy, kdy se žáci měli šanci zapojovat do různých pracovních projektů nebo se seznamovat s pracovními postupy různých dělnických pozic. Ministerstvo školství a kultury nadále schvalovalo obsahovou stránku učiva a i učební pomůcky, které byly vhodné pro výuku na školách.

„Učební plány, učební osnovy a zkušební řády škol a jiných vzdělávacích zařízení v působnosti ministerstva školství a kultury vydává a učebnice pro ně schvaluje ministerstvo školství a kultury v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady a orgány.“⁶⁸

Tím, že za vzdělávání odpovídal stát, nebylo možné získat soukromé vzdělávání, ani zakládat nebo zřizovat soukromé školy. Jedinou výjimkou v soukromém vzdělávání byla výuka cizího jazyka nebo v oboru umění, kdy zákon umožňoval výuku v těchto oborech za dodržování podmínek stanovených ministerstvem školství a kultury nebo národního výboru.

⁶⁶ Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělání. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-186>.

⁶⁷ tamtéž, § 4.

⁶⁸ tamtéž, §32.

3.5 IV. období 1964–1989

3.5.1 Legislativní rámec v 2. pol. 60. let

Zrušením pedagogických institutů a navrácením pedagogického vzdělání na fakulty bylo učitelům znovu umožněno vysokoškolské vzdělání. Znovu zřízené pedagogické fakulty navazovaly na předchozí instituce, které připravovaly pedagogy v letech 1946–1964.⁶⁹

V tomto období se začala rozvíjet teorie i výzkum v oblasti učitelství a byla věnována větší pozornost kvalitě vzdělávání.⁷⁰

Dne 16. března roku 1966 byl vydán další zákon týkající se vysokých škol. (zákon č. 19/1966 Sb.) Byla stanovena délka řádného studia absolventů pedagogických fakult na 4 až 6 let, přičemž vláda mohla udělit výjimku a prodloužit studium o 1 rok. Nový zákon ustanovil, že po skončení studia je absolvent plně připraven k vykonávání profese bez dalších náležitostí. Přijímací řízení na vysoké školy bylo provázeno několika podmínkami, které zájemce o studium musel splňovat.

„K řádnému studiu na vysokých školách jsou uchazeči přijímáni se zřetelem k jejich individuálním schopnostem, nadání a zájmům a v souladu s potřebami společnosti. Mohou být přijati jen uchazeči, kteří mají úplné střední vzdělání. (...)“⁷¹

Tento zákon představoval liberálnější přístup ke vzdělávání a znovu obnovil tradiční tituly (Ing., PhDr. aj.), které byly zrušeny během 50. let. Celkově se projevovala snaha napravit předešlé chyby a pracovat na zlepšení tehdejšího stavu školství. Období 60. let bylo obdobím pozitivních změn a snah, ale netrvalo dostatečně dlouho na to, aby dozrály do praxe. Záhy přišlo období tzv. normalizace, kdy nastal konec veškerým snahám o modernizaci.⁷²

⁶⁹ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 32–33. ISBN: 978–80–7290–641–3.

⁷⁰ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 20. ISBN 978-80-7552-493-5.

⁷¹ Zákon č. 19/1966 Sb., o vysokých školách. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-19>.

⁷² ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 20–21. ISBN 978-80-7552-493-5.

V srpnu 1968 došlo k násilnému vpádu vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR a došlo tím k ukončení tzv. pražského jara a celkovým pokusům o polidštění komunistického režimu. Nastala další vlna tzv. „utužování“ a politických perzekucí. Veškeré změny se odrazili i na školství a vzdělávání učitelů.⁷³

„Paradoxně přinesly ve srovnání s předchozími obdobími do vzdělávání učitelů určitou stabilizaci. Do konce normalizace totiž nedošlo k žádným zásadním či rychlým nebo zcela nepromyšleným změnám.“⁷⁴

I přes určitou stabilitu docházelo k posílení socialistických ideálů a to se dotklo i vzdělávacího systému. Na XIV. sjezdu KSČ vyšla rezoluce, která se věnuje výchově mladé generace a její přípravě pro budoucí praxi. Šlo o rozložení pracovních sil, které se rovnoměrně rozdělí a bude dostatek pracovníků v každé sféře společnosti. Výchova měla probíhat v duchu marxismu–leninismu a budovat v mladé generaci socialistické cítění a vlastenectví.⁷⁵

Zájemci o studium učitelství byli důkladně prověřováni a hodnoceni nejen podle odbornosti, ale i podle politického smýšlení a postojů nebo rodinného prostředí, ze kterého vycházeli. Průběh jejich studia byl společně s dalšími činnostmi průběžně kontrolován a přehodnocován.

„Učitel byl totiž KSČ charakterizován jako veřejný politický pracovník, aktivně prosazující politiku KSČ.“⁷⁶

⁷³ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 82. ISBN 978-80-7552-709-7.

⁷⁴ tamtéž

⁷⁵ Rezoluce XIV. sjezdu KSČ, r. 1971, otázky školství, výchovy a vzdělání. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: <https://1url.cz/8zawd>.

⁷⁶ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 21. ISBN 978-80-7552-493-5.

3.5.2 Legislativní rámec v 70. letech

Druhá polovina 70. let přinesla další změny ve vzdělávací politice. Vyšel dokument, který charakterizoval vývoj školství a výchovných cílů od doby „Vítězného února“ a zároveň nastínil nasměrování pro další léta. Dokument vyšel roku 1976 pod názvem: „Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy“. Na jeho základě byl vystavěn nový legislativní rámec, který byl zveřejněn o 2 roky později. Dne 21. června 1978 byl vydán nový zákon č. 63/1978 Sb., „o opatření v soustavě základních a středních škol“.

Cílem bylo sjednotit školství a ucelit vzdělávání tak, aby žáci nebo studenti dosahovali určitého stupně vzdělání snáze. Velký důraz byl kladen na výchovu ke světovému názoru a poznávání na základě moderních vědeckých výzkumů. Základní škola byla definována jako období pro přípravu na navazující vzdělání na střední školy a to jakéhokoli druhu.

„Na prvním stupni si žáci osvojují základní vědomosti a dovednosti, získávají základní poznatky o přírodě a společnosti, základní pracovní návyky a návyky kolektivního jednání.“⁷⁷

Žáci mohli studovat na desetileté nebo devítileté základní škole. Podle volby studia pak byla stanovena povinná školní docházka. (viz. zákon č. 63/1978 Sb., § 34, bod 2). Základní vzdělání bylo stále po dobu osmi let, a poslední rok či dva byli počítány za středoškolské vzdělávání.

Byla rozšířena nabídka středního vzdělání od odborných učilišť, učňovských škol, gymnázií po střední školy pro pracující. V zákonu byly definovány délky studia na jednotlivých školách a jejich možné zakončení.

Nově byla možnost pro rozvoj nadaných a talentovaných žáků a otevření specializovaných tříd i v rámci gymnázií. Tím se umožnila rozšířená výuka vybraných předmětů a možnost prohloubení znalostí v rámci oboru.⁷⁸

⁷⁷ Zákon č. 63/1978 Sb., § 3, o opatření v soustavě základních a středních škol. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-63>.

⁷⁸ tamtéž, § 30.

Zákon dále stanovoval povinnost účastnit se společensky prospěšných prací, které byly podle přesného znění: „*Nedílnou součástí výchovy a vzdělávání žáků starších patnácti let...*“⁷⁹

Dalším hlediskem byla spolupráce školy a volnočasových aktivit, zejména Pionýrskou organizací Socialistického svazu mládeže. Kdy se na výchovném procesu neměla podílet jen škola nebo rodina, ale i volnočasové mládežnické organizace. Často vedoucími vychovateli byli lidé z řad rodičů či pracovníků škol. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. září téhož roku.

Koncepce z roku 1976 a nový zákon z roku 1978 spolu výrazně konsolidovaly. Oba dokumenty byly důležitým podkladem pro další kroky v rámci vzdělávání a výchovy mladé generace. Zároveň oba podporovaly vzdělávání v duchu komunistické výchovy.⁸⁰

Budoucí pedagogové měli za úkol v žácích pěstovat komunistické smýšlení v souladu s potřebami tehdejší společnosti. Zároveň je úkolem pedagogů a pracovníků školy chránit mládež před „škodlivými“ vlivy a přicházejícími informacemi. Těmito vlivy měli na mysli kapitalistické smýšlení a náhled na život. Škola byla zaúkolována k nápravě myšlení a vyvracení „nepříznivých“ informací. Zároveň vedla studenty a žáky ke zdravému smýšlení a kritickému rozsuzování „pravdivých“ informací.⁸¹

*„Všechny stimulace doléhající dnes na člověka nejsou stejné hodnoty a s žádoucí úrovní pro vytváření vyšších stupňů socialistické uvědomělosti. Komunistická výchova má poskytnout každému člověku dostatek prosévacích prostředků pro zachycování veškeré ostatní mimoškolní podnětnosti.“*⁸²

⁷⁹ Zákon č. 63/1978 Sb., § 39, o opatřeních v soustavě základních a středních škol. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1978-63>.

⁸⁰ tamtéž

⁸¹ Další rozvoj československé výchovně–vzdělávací soustavy. Projekt a důvodová zpráva. Ministerstvo školství České socialistické republiky. Ministerstvo školství Slovenské socialistické republiky, 1976, s. 13–15. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://1url.cz/fzawS>.

⁸² tamtéž, s. 15.

V této koncepci se nemálo objevovaly snahy o tzv. demokratizaci vzdělávání, ale šlo spíše o snahu zmodernizovat vzdělávací systém a na základě vědeckých poznatků a poznatků z pedagogiky brát ohledy na vývoj studentů a jejich možnosti v daném období a postupovat podle zásad, které by napomohly k efektivnímu učení a následně přispěly ke zlepšení výsledků studentů. Také se demokratizací systému mělo přispět ke všestrannému a harmonickému rozvoji člověka. Byl kladen důraz na individuální přístup k jednotlivci i v rámci společné výchovy.⁸³

„Návrh poukazuje na obsah této výchovy v soulase se zásadou dalšího rozvoje socialistické uvědomělosti pomocí jednoty výchovných a vzdělávacích procesů. Zdůrazňuje nové metody a formy výchovné činnosti, které by rozvíjely aktivitu, tvořivost, samostatnost, vyšší pracovní efektivitu a kvalitu dobře připravených lidí pro jejich profesionální začlenění i pro ostatní život.“⁸⁴

Dokument přinesl řadu pozitiv vzhledem k přípravě budoucího pedagogů. Nejen v přípravě učitelů v rámci pedagogických fakult a rozčlenění přípravy v rámci jednotlivých stupňů, ale i v novém přístupu k učiteli, který se stal z informátora stimulátorem aktivit v rámci vyučovací hodiny. Učitel získal aprobaci a pro řízení a organizaci vzdělávacího procesu v rámci třídy a i mimo ni. Toto pojetí výchovy se podařilo udržet až do roku 1989.

Učitelé byli připravováni v rámci společného vzdělávacího programu. Učitelé 1. – 3. stupně byli společně připravováni pro budoucí povolání. Tato koncepce vzdělávacího systému připravovala učitele všech stupňů pro školy a další zařízení pro děti ve věku 6 až 18 let. Přestavba vysokoškolského studia pro pedagogy byla přijímána kladně nejen ze stran učitelů, ale i veřejnosti.⁸⁵

⁸³ Další rozvoj československé výchovně–vzdělávací soustavy. Projekt a důvodová zpráva. Ministerstvo školství České socialistické republiky. Ministerstvo školství Slovenské socialistické republiky, 1976, s. 15. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://1url.cz/fzawS>.

⁸⁴ tamtéž

⁸⁵ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 34–35. ISBN: 978–80–7290–641–3.

V roce 1980 byl vydán zákon č. 39/1980 Sb., který upravoval a definoval fungování vysokých škol. Umožňoval, aby bylo vše řízeno ze strany ministerstva.

„Ministerstvo školství řídí vysoké školy v souladu s politikou Československé socialistické republiky.“⁸⁶

Vedení Komunistické strany Československa bylo pověřeno i prováděním inspekcí na vysokých školách, kdy kontrolovali plnění úkolů ve výchovně–vzdělávací činnosti. Zároveň bylo mnohem snazší ukončit pracovní poměr s učiteli, kteří by nevyhovovali nebo narušovali smýšlení komunistické výchovy.⁸⁷

Studium na vysokých školách bylo stanoveno po dobu 4–6 let při denním studiu a popřípadě prodlouženo o rok při studiu při zaměstnání (tehdejší název pro kombinované studium). Studenti měli možnost vycestovat i do zahraničí v rámci svého studia anebo absolvovat praxi v cizí zemi. Praxe byli většinou prováděny na institucích vybranými ministerstvem školství.⁸⁸

3.5.3 Legislativní rámec v 80. letech

V následujících letech byl schválen školský zákon: „o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol“, který byl vydán 22. března 1984.

Znovu pojednával o prohloubení a zdokonalení socialistické výchovy a vzdělanosti mladé generace a významu přípravy mládeže pro budoucí fungování a rozvoj společnosti zejména ve vědecko-technické oblasti.⁸⁹

⁸⁶ Zákon č. 39/1980 Sb., § 21, o vysokých školách. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1980-39>.

⁸⁷ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 22–24. ISBN 978-80-7552-493-5.

⁸⁸ Zákon č. 39/1980 Sb., § 21, o vysokých školách. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1980-39>.

⁸⁹ Zákon č. 29/1984 Sb., úvodní ustanovení. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29>.

Zodpovědnost za řízení, rozvoj vzdělávací soustavy byla opět přidělena ministerstvu školství a tím pádem vedení KSČ. Bylo zaručeno bezplatné vzdělávání na všech stupních a hrazení učebních pomůcek ze strany státního rozpočtu. Na úrovni základní školy byla znovu povolena výuka náboženství. Byla znovu upravena povinná délka studia základní školy na 9 let. 1. stupeň byl prodloužen na 5 let a druhý stupeň byl ponechán od 6. do 9. třídy. Nejmenší počet žáků na třídu byl stanoven na 13 dětí a za průměr byl považován počet 17 žáků na jednu třídu základní školy. Byly povoleny i výjimky v rámci menších nebo malotřídních škol. Střední vzdělávání neprošlo zásadními změnami. Gymnázia byla stále místem přípravy pro budoucí vysokoškolské vzdělání a byla členěna na různé formy podle délky studia. Čtyřleté, šestileté nebo osmileté studium.

Školy byly povinny vést dokumentaci v různých oblastech činností, např. rozvrhy, školní řády, záznamy z pedagogických porad, hospodářskou dokumentaci nebo účetní evidenci. Některé ze záznamů nebo dokumentů pak byly povinny odesílat na ministerstvo k přezkoumání. Učební plány a osnovy musely být v souladu s nařízením ministerstva školství. Bylo definováno, kdo může být pedagogickým pracovníkem školy a jaké požadavky jsou na něj kladeny. Například: ukončené vzdělání, čistý výpis z trestního rejstříku nebo svědomité plnění své práce a další vzdělávání v oblasti učitelství. Bylo možné zřídit soukromou školu nebo soukromou církevní školu, ale jen za předpokladu plnění podmínek daných ministerstvem školství.⁹⁰

O rok později vyšla z ministerstva vyhláška č. 59/1985, „o odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o určení školských zařízení, ve kterých mají pedagogičtí pracovníci postavení učitele“. Vymezovala, kdo je považován za pedagogického pracovníka a kdy může vstoupit do pracovního poměru.

⁹⁰ Zákon č. 29/1984 Sb., úvodní ustanovení. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29>.

Bylo umožněno uzavřít pracovní poměr bez ukončeného vzdělání, avšak daná osoba musela své vzdělání dokončit do 4 let od vzniku pracovní smlouvy. To umožnilo učitelům vstoupit do praxe dříve než byli plně kvalifikováni nebo získali potřebný vysokoškolský titul.⁹¹

Dne 16. července 1985 byl vydán Pracovní řád; „pro pedagogické pracovníky a ostatní pracovníky škol a školských zařízení, pro které plní úkoly organizace vyplývající z pracovně právních vztahů národní výbor.“⁹²

V článku č. 4 je definováno, kdo se mohl stát pracovníkem školy a tím pověřenou osobou pro vzdělávání mladé generace v tehdejší Československé socialistické republice.

„Do pracovního poměru může být přijat občan, který je oddán socialistickému zřízení a je občansky bezúhonný, má potřebnou odbornou způsobilost, je tělesně a duševně způsobilý k pracím, pro které je přijímán, jde-li o pedagogického pracovníka, poskytuje záruku správné výchovy žáků v souladu s cíli a úkoly státní školské politiky, má morální předpoklady pro výchovnou práci a potřebnou pedagogickou způsobilost.“⁹³

Podle tohoto řádu učitelé skládali slib, který byl přesně zapsán v rámci vydaného dokumentu. Museli přislíbit, že budou jednat v zájmu dělnické třídy a naplňovat směřování politiky KSČ. Slibovali věrnost republice a dodržování zákonů a předpisů. Byli zavazováni k pěstování vlastenectví a lásce k socialismu a dalším socialistickým zemím. Poslední větou souhlasí s následky, pokud by nedodržovali některou ze zmíněných podmínek pro vykonávání profese.⁹⁴

⁹¹ Vyhláška č. 59/1985 Sb., o odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o určení školských zařízení, ve kterých mají pedagogičtí pracovníci postavení učitele. [cit. 27. 1. 2020] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1985-59>. Čerpáno dne: 27. 1. 2020.

⁹² Pracovní řád pro pedagogické pracovníky, ze dne 16. 7. 1985. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=36645&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

⁹³ tamtéž

⁹⁴ tamtéž

Je citelné, že učitelé neměli svobodnou ruku při výběru učebních pomůcek, obsahu učiva a ovlivňování názoru žáků. Případné porušení bylo trestáno, ale záleželo vždy na vedení školy nebo jejích pracovnících, do jaké míry byli ochotni dodržovat požadované podmínky ze strany státu a KSČ. Podmínky se mohly lišit i podle oblasti, kde se škola nacházela. Jiné podmínky měli učitelé ve středních Čechách a jiné v Jihomoravském kraji.

Roku 1989 vycházely pak vyhlášky z ministerstva, které se týkaly domů mládeže nebo školy v přírodě a jejím řízení. Ke konci roku pak byla vydána vyhláška č. 186; „o přijímání ke studiu ve středních školách“.⁹⁵

Žádné závratné změny zákona týkajícího se školství v tomto roce nenastaly.

Jak je z vývoje školského systému patrné, díky mnoha změnám v průběhu let, nebylo možné dostatečně prohlubovat přípravu budoucích pedagogů v rámci jednotlivých stupňů. Studium v oboru učitelství bylo pevně spjato s reformami školského systému a neustále měnícím se legislativním rámcem. Byl zde jasný politický nátlak a nápodoba SSSR. Některé změny byly nutné z hlediska nedostatku učitelů nebo nedostatečného vzdělání pro vykonávání profese. Fakt finančního podhodnocení této profese měl za následek i neatraktivnost učitelského povolání. Zároveň silná ideologizace školy vyvíjela určitý tlak i na učitele, někdy až v neúnosné míře.⁹⁶

„Pracovníci školství, kultury a zdravotnictví (8 % ekonomicky aktivních) měli v průměru nejvyšší kvalifikaci (13,3 let vzdělání) a nejnižší mzdy, které se pohybovaly pod hranicí průměrných mezd v národním hospodářství.“⁹⁷

⁹⁵ Vyhlášky č. 59/1989 Sb., č. 102/1989 Sb., č. 186/1989 Sb. [cit. 27. 1. 2020] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz>.

⁹⁶ UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 35–36. ISBN: 978–80–7290–641–3.

⁹⁷ KALINOVÁ, L. K sociálním dějinám Československa v letech 1969–1989. Studie z hospodářských dějin č. 12. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta národohospodářská, 1999. s. 81. ISBN 80–7079–311–2.

Koncem 80. let došlo k převratné změně a to hlavně v oblasti politiky, sesazením dominující pozice KSČ. Trvalo ještě pár měsíců, než se změny, které byly přijaty společností, ustálily a daly možnost vzniknout demokratickému systému.

Období tzv. transformace je spojováno s listopadem 1989, kdy padl komunistický režim v našich zemích. Vývoj školství po 17. listopadu znamenal nový začátek nejen pro vzdělávací systém, ale i všechny jeho složky. Odstranila se ideologizace z výukového obsahu i vzdělávacích cílů. Ale největší změnou byl konec „monopolu“ ve školském systému, kdy stát ztratil své doposud dominující postavení. Mohly svobodně vznikat soukromé školy a být obnoveny školy církevní bez větších regulací výukových a výchovných obsahů. Nové podmínky byly přínosné i pro výzkum a nové úpravy školské struktury.⁹⁸

⁹⁸ ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 23–24. ISBN 978-80-7552-493-5.

4 OBEC SEDLČANY

Sedlčany spadají do oblasti Sedlčanska, které se nachází na území Povltaví. Území bylo vymezeno hranicemi roku 1855 jako samosprávný okres. Krajina je kopcovitá a průměrná nadmořská výška je 400 m. n. m. Z hospodářského hlediska zde převládají méně úrodné půdy a podnebí je drsné. Možná to bylo důvodem až pozdějšího osídlení této oblasti.⁹⁹

Ze zápisu Čenka Habarta se dozvíme podrobnější popis, jak vypadala zdejší krajina v druhé polovině 20. stol.

„Leží v mělké kotlině na úpatí dvou vrchů: Cihelného (470 m) a Šibenného, chybně zvaného Šiberného (478 m), při levém břehu potoka Mastníku, do něhož se vlévá potok Sedlecký. (...) Vzdálenost od Prahy asi 50 km.“¹⁰⁰

4.1 Sedlčany v letech 1945–1948

Záznamy o Sedlčanech jsou v kronice města vedeny do roku 1945. Poté nastalo období, ze kterého nemáme přímé zápisy o dění ve městě či jeho okolí. Během 60. let se několik občanů města ujalo sepsání období od války až do roku 1964 včetně. Z této doby jsou to tedy spíše zápisy, které jsou psány retrospektivně. A následně je popsáno dění pro každé významné odvětví za každý rok zvlášť.

I na území Sedlčan se projevila silná vlna holocaustu. Bylo vystěhováno 45 sedlčanských židů, z nichž válku přežili pouze dva. Sedlčany byly již za války využívány k vojenským záměrům. Za 2. sv. války zde pobývaly jednotky SS, měly zde svá cvičiště a sklady munice. Pro vojenské účely byly následně Sedlčany vystěhovány. Záminkou bylo uvolnění místa pro výcvik vojáků. Evakuace se týkala nejen Sedlčan, ale i širšího okolí (území mezi Vltavou a Sázavou). K vystěhování došlo roku 1943 a celkový počet vystěhovaných obyvatel dosáhl počtu 7 380 lidí.

⁹⁹ PÁV, J., PROCHÁZKA, L. Zmizelé Čechy – Sedlčansko. Praha–Litomyšl: Paseka, 2010. s. 5–7. ISBN 978–80–7432–082–8.

¹⁰⁰ HABART, Č. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko. Popis a dějiny krajiny mezi stříbropěnnou Vltavou a památným Blaníkem a vyličení života jejího lidu. IV. díl. Sedlčany: AlfaPrint, 1995. s. 265. ISBN 80–901734–0–3.

Počátkem roku 1945 se zde jednotky SS připravovaly na obranu cvičiště a na pozdější boj na frontě. K tomu ale nedošlo, jelikož se vývoj na frontách otočil proti Němcům a nakonec Německo podalo kapitulaci.¹⁰¹

„První jednotky Rudé armády vstoupily do Sedlčan 10. května 1945. Ve městě se utvořil národní výbor v čele s Matějem Hrabým, kapitánem čs. armády v záloze. Hlavní snaha nového správního orgánu směřovala k odstranění válečných škod ve městě a vytvoření podmínek pro návrat obyvatelstva.“¹⁰²

Obyvatelé museli po návratu opravit své domovy, aby mohli začít nový život. Do Sedlčan byl znovu navrácen okresní úřad s názvem Okresní národní výbor. Po roce 1946 i zde držela strana lidová a národně socialistická silnou pozici.

4.2 Sedlčanech po únoru 1948

Únorem r. 1948 se vše změnilo. Znamenalo to konec soukromého podnikání a ve vesnicích se projevila vlna kolektivizace. Z městské kroniky je patrné, že v období roku 1948 se lidová vláda a místní národní výbor zasadily o zprůmyslnění celé této oblasti. Veškerá zemědělská produkce byla soustředěná do socialistického sektoru.¹⁰³

V roce 1950 bylo zřízeno jednotné zemědělské družstvo. Ne všichni obyvatelé byli s nově přicházejícími změnami spokojeni. I v Sedlčanech se objevila vlna odporu, vyjádření nesouhlasu či snaha o zrušení komunisty řízeného státu.

„Prvním významným projevem odporu proti nastolenému režimu byl bombový útok na sekretariát KSČ v Sedlčanech 3. července 1949.“¹⁰⁴

¹⁰¹ PÁV, J., PROCHÁZKA, L. Zmizelé Čechy – Sedlčansko. Praha–Litomyšl: Paseka, 2010, s. 29–31. ISBN 978–80–7432–082–8.

¹⁰² tamtéž, s. 31.

¹⁰³ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 8. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nепublikovaná archiválie.

¹⁰⁴ PÁV, J., PROCHÁZKA, L. Zmizelé Čechy – Sedlčansko. Praha–Litomyšl: Paseka, 2010, s. 32. ISBN 978–80–7432–082–8.

Na „pachatele“ se nepřišlo a to ani po rozsáhlém vyšetřování. K odhalení odbojové organizace „Černý lev 777“ došlo až po pěti letech od útoku. V 50. letech docházelo i na tomto území k vykonstruovaným procesům, kdy byli občané vyslýcháni a nespravedlivě vězněni.

Celé období provázela velká snaha o zlepšení a modernizaci a to v jakékoli oblasti. Neustále se plánovalo a „budovalo“. Občané byli zapojeni do pomoci budování a zkrášlování města. S přibývajícými pracovními pozicemi v průmyslovém sektoru se do Sedlčan stěhovalo více lidí. Počet obyvatel rychle narůstal a s tím i potřeba nových bytů či domků. Vedení města se proto muselo nově přicházejícím změnám a narůstajícím požadavkům přizpůsobit.

„Nejstarší okrsek socialistické epochy města je jeho jižní sídliště, které vyrůstalo v letech 1945–1960. (...) Nemenší pozornost věnoval Mě NV okrajovým čtvrtím, které mají nově upraveny komunikace, zásobování pitnou vodou a sadovou výzdobou, jako například náměstí Rudé armády, které bylo vybudováno v roce 1965 svépomocí občanů města.“¹⁰⁵

Další léta byla ve znamení hospodářského vývoje a produkci či výrobě družstev či státních podniků. Docházelo k výstavbě nových továren (např. Madeta) a v každé společenskoekonomické oblasti se začalo usilovat o zlepšování životní úrovně a modernizaci.

Ke konci roku 1950 vzniklo sedlčanské Kovodružstvo. Ale největším podnikem stále byly Sedlčanské strojírny, které svou výrobu započaly až počátkem 60. let. Podnik nejprve spadl pod Příbramské doly a v r. 1968 se plně osamostatnil. V době největšího rozkvětu byl počet zaměstnanců přes tisíc. Dalším z velkých podniků, který pro Sedlčany znamenaly „úspěch“ byla továrna Hamiro, která vyráběla plyšové hračky. Ta po zrušení okresního soudu v Sedlčanech a jeho následném přesunutí do Příbrami, převzala místo v nově uvolněné budově.

¹⁰⁵ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 9. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nепublikovaná archiválie.

Po válce bylo mnoho budov ve špatném stavu a muselo dojít i k demolicím některých obytných domů. Na nově uvolněném místě mohly vzniknout nové budovy. Jedním z nich byl i tehdy nově postavený hotel Vltavan nebo pohostinství „U Krčína“. Změny a přestavby se dotkly i náměstí. Zavedena byla kanalizace a vodovod a následně bylo náměstí nově vydlážděno. Uprostřed náměstí byla postavena kašna s vodotryskem, která se stala místem pro konání „posledního zvonění“ sedlčanských studentů.¹⁰⁶

Sedmdesátá léta znamenala nové úpravy. Byly zdemolovány staré bloky budov na jižní straně náměstí a místo nich postaven obchodní dům „Rozvoj“ společně s vysokými obytnými domy v jeho pozadí. Tato výstavba pak zakryla výhled na kostel sv. Martina.

4.3 Sedlčany a kulturní život

Pro lepší porozumění kontextu doby se nyní zaměříme na kulturní život v Sedlčanech a akce s ním spojené. Sedlčany v daném období zažily obrovský nárůst obyvatel, počtu závodů a rozvoj v průmyslové oblasti. Pro pochopení kontextu, ve kterém učitelé působili na škole je důležité vidět i kulturní dění a aktivity, které často ovlivňovaly i průběh výuky na sedlčanské škole.

Během válečného období došlo k zániku občanských a společenských spolků a organizací. Muzeum, Sokol, Junák, knihovna a další utrpěly i škody na budovách, kdy částečně nebo úplně přišly o majetek.¹⁰⁷

„Společenský život v Sedlčanech významně ovlivňoval Sokol, který vedle sportovních aktivit připravoval pro širokou veřejnost též kulturní programy. Obrovský úspěch měl např. několikrát opakovaný silvestrovský kabaret, letní karnevaly a slavnosti. Do kulturního dění ve městě také výrazně zasahovali studenti gymnázia, kteří měli své vlastní divadlo a organizovali večerní pořady poezie, besedy nebo přednášky.“¹⁰⁸

¹⁰⁶ PÁV, J., PROCHÁZKA, L. Zmizelé Čechy – Sedlčansko. Praha–Litomyšl: Paseka, 2010. s. 33–34 ISBN 978–80–7432–082–8.

¹⁰⁷ tamtéž, s. 35–36.

¹⁰⁸ tamtéž, s. 35–36.

Po válce obnovené spolky však po únoru 1948 svou činnost opět zastavily. Dalo by se říci, že to celkově znamenalo úpadek v oblasti společenského života v Sedlčanech. Úlohu společenského života přebíraly nové nebo spojením vzniklé spolky, které byly spojovány se sportovními aktivitami. Jedním takovým byl od r. 1954 TJ Tatran.

V rámci TJ Tatrana měla být rozvíjena tělovýchova a sport. Toto sportovní středisko mělo více než 200 členů. A podle kroniky města se na rozvoji tělovýchovy podílelo 6 oddílů a do jeho správy spadalo 5 sportovišť. Např. oddíl fotbalový, tenisový, hokejový, turistický nebo lehkooatletický.¹⁰⁹

Velkou změnou pro společenský život bylo vystavění a roku 1954 otevření kulturního domu. Později ke kulturnímu domu byly přistavěny prostory pro kinosál, restauraci, společenský sál nebo klubovny. KDJS neboli Kulturní dům Josefa Suka nesl jméno po rodákovi a hudebním skladateli Josefu Sukovi.¹¹⁰

Některé z prostor kulturního domu byly využívány i školou, která trpěla nedostatkem tříd.

„S rychlým růstem průmyslové výroby ve městě a stále stoupajícím počtem obyvatel souvisela bytová výstavba. První sídelní celek vyrůstal na jižním stavebním obvodu roku 1947 a byl dokončen v polovině šedesátých let.“¹¹¹

V následujícím období pokračovaly výstavby několika bytových jednotek a rodinných domků. Tyto změny pomáhaly k naplnění potřeb města a jeho občanů. S neustále narůstajícím počtem obyvatel, který se od roku 1965 do roku 1979 navýšil o více než 2 000, byla nutnost najít pro všechny místo i uplatnění.¹¹²

¹⁰⁹ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 13. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nепublikovaná archiválie.

¹¹⁰ PÁV, J., PROCHÁZKA, L. Zmizelé Čechy – Sedlčansko. Praha–Litomyšl: Paseka, 2010. s. 36–37. ISBN 978–80–7432–082–8.

¹¹¹ Tamtéž, s. 34.

¹¹² Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 10–300. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nепublikovaná archiválie.

Obyvatelé byli většinou zaměstnáni v průmyslové výrobě, distribuci, dopravních podnicích, zdravotnických zařízeních, školách nebo v zemědělství. Byla potřeba připravit místo pro nově narozené občanky. Mateřské školy byly přetížené a nemohly vyhovovat všem žadatelům. Bylo zapsáno celkem 110 dětí v jedné MŠ a v druhé 34 dětí. V roce 1972 bylo provedeno několik úprav pro zlepšení podmínek fungování této služby rodičům. A plánovaná přístavba nové budovy mateřské školy, která byla dokončena v r. 1975.¹¹³

Město Sedlčany pečlivě plnilo socialistické cíle. Snahy jeho občanů byly následně oceněny. „*Vláda České socialistické republiky ocenila výsledky práce Sedlčanského Mě NV a udělila mu titul „Město 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou“.* Toto vysoké vyznamenání zavazuje všechny občany města k tomu, aby pokračovali v dobře vykonané práci a příští volební program dokázali stejně dobře splnit.“¹¹⁴

Sedlčany zaznamenaly v průběhu let několik zahraničních návštěv. V květnu roku 1977 navštívila delegace z NDR Sedlčany a následně v červenci delegace ze SSSR. Další návštěvy z NDR proběhly ještě v září a ze SSSR v říjnu. Prohlédli si výstavbu ve městě, sedlčanské závody, školy a učiliště.

Další významnou událostí či tradicí byl pro sedlčanské občany 1. máj, kterého se v roce 1977 zúčastnilo 9 500 občanů. (tamtéž, s. 340)

V roce 1978 se v Sedlčanech podařilo započít výstavby nových objektů. Jedním z nich byla prodejna za Cihelným vrchem a připravovala se přístavba sídliště Za nemocnicí. Také došlo k odhalení sousoší „Lidé bez domova“ na připomenutí vystěhování Sedlčan za války, od kterého uplynulo 35 let. 23. února proběhlo slavnostní shromáždění, kde byla předána čestná uznání pro zasloužilé a aktivní občany Sedlčan. (tamtéž, s. 130–132)

Veškeré dění ať politické, hospodářské či společensko-kulturní bylo podmíněno režimem. Závěrem zhodnocení roku 1978 se autorka kroniky města Sedlčan zmiňuje o aktivním přičinění občanů a důležitosti uchování míru.

¹¹³ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 208–209. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nepublikovaná archiválie.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 288.

„Dík patří všem občanům, kteří projeví svůj pěkný vztah k městu i ke společnosti. V současné době probíhá boj za uchování světového míru. Ten bude možno zajistit jedině tím, jestliže socialistický tábor bude hospodářsky silný a k tomu musí každý občan přispět i svou dobrou prací na závodě, v organizaci či ve škole. Všem poctivým občanům tedy díky!“¹¹⁵

Sedlčany se pevně držely plánovaných akcí a pětiletěk. V roce 1979 proběhla 6. pětiletka na rozvoj národního hospodářství. Všechny proběhlé kulturní akce byly koordinovány „Jednotným kulturním plánem Sedlčan“. Mezi oslavy roku 1979 patřil 7. ročník Pionýrského putování Sedlčanskem nebo 25. výročí otevření KDJS. Pokračovala výstavba, na které se podílelo několik tisíc brigádníků. Připravovala se přístavba mateřské školy a další úpravy pro zlepšení kvality života občanů v Sedlčanech i okolí. (tamtéž, s. 169)

Počátky 80. let navazovaly na tendenci předešlých let. Pokračovalo se ve výstavbě a zkrášlování města. Občané se podíleli na veřejných akcích a oslavách města. Jednou z větších událostí byla oslava 60. výročí KSČ. Z oblasti výstavby se podařilo dokončit prodejnu za Cihelným vrchem, která byla otevřena v září roku 1981. A 16. listopadu byl na náměstí otevřen obchodní dům Rozvoj.

V dalším roce se dělo mnoho kulturních akcí a představení. Městská knihovna oslavila 100 let výročí od svého otevření.

„Naše město bylo dějištěm celé řady významných akcí: Krajské konference o kultuře, krajská soutěž Porta, přehlídka Dělnické mládeže, krajský aktiv SČSP. Patří mezi ně i návštěvy zahraničních delegací z družební Edropole a Čechova a zahraničních spisovatelů. Ve výchovné práci je dosahováno pěkných výsledků. Je to zásluhou desítek obětavých občanů, kteří vedou soubory, kroužky, kurzy, kteří se starají o vyžití občanů na závodech a v organizacích NF.“¹¹⁶

¹¹⁵ Kronika města Sedlčan. Díl VI., 1980–1986, s. 131–132. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 370. Nepublikovaná archiválie.

¹¹⁶ tamtéž, s. 158–159.

Město Sedlčany bylo v první půlce 80. let úspěšné a oceňované. Dokonce se řadilo mezi nejlepší města okresu, z hlediska aktivity obyvatel.

Rok 1984 znamenal další úspěchy v společensko-kulturní oblasti a rozvoji ideové výchovy.

Ve výchovném systému mládež a kultura bylo mimo filmových představení 30 akcí s účastí 10 000 dětí. V rámci zkvalitňování obchodní sítě se otevřely další prodejny, např. prodejna nápojů, prodejna nuceného výseku masa nebo zahrádkářských příbytků. Otevřela se nová pohostinství U pošty a čínská restaurace v KDJS. Byla upravena pracovní doba v restauračních podnicích tak, aby vyhovovala zákazníkům. Byla dokončena další výstavba bytů na severním sídlišti a Za nemocnicí. Zlepšena byla i dodávka pitné vody, kdy se vystavěly nové vodojemy. KDJS převzal tento rok vyznamenání za vzornou organizaci festivalu Sukovy Sedlčany v „Roce české hudby“ od ministra kultury doc. Dr. Milana Klusáka, CSc.¹¹⁷

V roce 1985 se v Sedlčanech uskutečnila okrsková spartakiáda. Bylo dokončeno mnoho bytových jednotek a přístaveb. Do plného provozu byla uvedená 5. mateřská škola. Za nedostatek bylo vytýkáno špatné dodávání teplé vody a vytápění bytů, rozestavěnost některých budov a i budovy gymnázia. (tamtéž, s. 356–358)

„Rok 1986 byl společensky a politicky velmi závažný a angažovaný. Zapojení občanů do předvolebních příprav, vysoká účast i aktivita na předvolebních schůzích, manifestacích, slavnostech, při organizování směn NF a dalších zvelebovacích pracích ve městě a osadách – to vše je dokladem dobré úrovně masově politické a organizační práce.“¹¹⁸

V roce 1986 byla dokončena rekonstrukce hotelu Vltavan, který byl během minulého roku uzavřen.

¹¹⁷ Kronika města Sedlčan. Díl VI., 1980–1986, s.286–288. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 370. Nepublikovaná archiválie.

¹¹⁸ tamtéž, s. 396–398.

Dalším rokem se zvýšily nároky na socialistickou propagandu a celkově účast občanů na politické práci. Vyplývalo to z dění předešlých let, kdy se uskutečnil XVII. sjezd KSČ a slavily se významné historické milníky, např. 65. výročí založení strany, 40 let od osvobození Sověty nebo 70. výročí VŘSR. V Sedlčanech byl dáván důraz na to, aby občané spolupracovali a podíleli se na veřejném dění. Do těchto událostí byla zapojována i mládež. Z kroniky města je patrné, že se na Sedlčansku dařilo plnit závazky, které si vedení stanovilo na daný rok. Vycházely časopisy a městské zpravodaje, které byly v roce 1987 věnovány hlavně plnění úkolů volebního programu. Ze slov autora kroniky je silně cítit jistý nátlak na občany a vzbuzování pocitu povinnosti vůči vlasti.¹¹⁹

„Rok 1987 byl dobrým rokem a tímto zhodnocením chci přispět k tomu, aby si každý občan Sedlčan uvědomil, že se o něm ví, že patří k lidem, kteří zde mají domov, práci, že zde prožívá klidný mírový život.“¹²⁰

Další rok přibyly do správy Sedlčan další obce, které měly mnoho nedodělávek. Pro vedení to města to znamenalo další starosti navíc. Finance v tomto období byly věnovány jen na prioritní projekty a dodělávky. Nepočítalo se s tím, že by se více investovalo do rozvoje obce. V oblasti kultury bylo město velice aktivní. Pravidelně probíhala představení v kině, plánovalo se budování letního kina na Severním sídlišti. Kulturní dům nabízel řadu programů, ale v tomto roce byl provoz lehce omezen z důvodů rekonstrukce. Velký podíl na rozvoji přinesla Lidová škola umění, která zaznamenala trojnásobný nárůst žáků od roku 1983. V závěru zápisu kroniky zaznívá očekávání pro další rok, který by měl přinést více radosti a spokojenosti v společném životě občanů.¹²¹

¹¹⁹ Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993, zhodnocení roku 1987, s. 69–70. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 371. Nepublikovaná archiválie.

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993. Zhodnocení roku 1988, s. 180. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 371. Nepublikovaná archiválie.

Rok 1989 však přinesl změny, které souvisely s politickým děním, ale i celkovou transformací společnosti a změny kurzu pro další roky. V kronice města je v závěru zhodnocení roku, kde se autor vyjadřuje k událostem po 17. listopadu a změnám, které zaznamenaly Sedlčany.

„Zprávy o pražském masakru na studentech začaly pomalu docházet i do Sedlčan, i když zpočátku hodně zkreslené. Až s odstupem času si uvědomujeme, jak ohromný kus práce vykonali na venkově vysokoškoláci a herci, kteří se rozjeli po republice, aby pravdivě informovali, aby někde i přes zákazy diskutovali s lidmi i před branou závodu, aby dokumentovali pražské události z videozáznamů.“¹²²

V Sedlčanech se lidé shromáždili ve středu 22. listopadu. Nejvíce zúčastněných bylo z řad studentů nebo zaměstnanců škol. Ostatní občané se obávali reakce. Ve čtvrtek zazněl ze stran studentů manifest proti KSČ a prohlášení pražského Občanského fóra. Tato akce byla projevem odvahy, protože se jednalo o porušení několika příkazů daných vyššími školními orgány, které požadovaly klid a zamknuté školy. Další den bylo ustanoveno Občanské fórum i v Sedlčanech, které připravovala skupina 28 lidí a plánovali generální stávkou.

Občané vyjádřili kritiku vedení státu, totalitních tendencí a izolovaného přístupu k jejich zájmům a potřebám. V dalších dnech probíhala jednání s MěNV a předsedou Nevlidou.

Jednání ale neproběhla úspěšně. OF Sedlčany pak vyhlásilo nové požadavky z amplionu na náměstí a setkal se s příznivým ohlasem shromážděných občanů. Po dalších jednáních a aktivitách OF se i v Sedlčanech podařilo vedení MěNV přimět k odstoupení. Nová rada měla být pak sestavena nejpozději 19. ledna 1990.¹²³

¹²² Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993. s. 191–193. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 371. Nepublikovaná archiválie.

¹²³ tamtéž, zhodnocení roku 1989.

„Vstup do nového roku bývá spojen s bilancí uplynulého. Ale především s různými předsevzetími a zamyšleními nad tím, co každý z nás může udělat pro krásnější dnešek i zítřek.“¹²⁴

Město Sedlčany prošlo celým obdobím v zásadě v poklidu. Byly zde silné pro-socialistické tendence hlavně ve vedení města a i na dalších vedoucích pozicích. Ale díky aktivitě mnoha členů a snaze plnit požadavky strany zde občané nezaznamenali větší útlak ze vyšších míst.

Závěr teoretické části

V průběhu období 1948–1989 došlo k mnoha změnám nejen v legislativě. Častá změna zákonů či jeho úprav ztěžovala práci vedení školy i pedagogickým pracovníkům. Stát řídil a organizoval vzdělávací systém a podřizoval ho politickým požadavkům režimu, bylo zřejmé, že i školy se tomuto režimu musí podřídít. Jednotný školský systém, uvedený v platnost v roce 1948 nastavil totožné cíle a z nich odvozený obsah vzdělávání pro všechny děti bez rozdílu. Jednotné učební osnovy, které byly vnímány jako povinný nomenklaturní materiál odrážely politickou kulturu režimu. Politický režim se také prosadil na území Sedlčan. Avšak k větším perzekucím obyvatel zde nedocházelo. Vzhledem k narůstajícímu počtu obyvatel, i vzhledem k narůstajícímu počtu dětí, prostory školy přestaly dostačovat, rovněž i počet učitelů. Jak toto období vnímali učitelé? Tomu se věnuje další část práce; tj. výzkumná část. Zdrojem pro získání informací byly zápisy z kroniky města Sedlčany, ve kterých jsou zápisy věnované sedlčanské škole. Autorka si uvědomuje, že by bylo vhodné čerpat z více historických materiálů, které by přímo odkazovaly na samotnou historii školy a její pracovníky. Pro nedostatek dochovaných informací to však nebylo možné. Autorka se pak opírá o výpovědi učitelek, které byly provedené formou rozhovoru.

¹²⁴ Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993. s. 191–193. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 371. Nepublikovaná archiválie.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 HISTORIE ZÁKLADNÍ ŠKOLY V SEDLČANECH

5.1 Poválečné dění a vývoj školy v Sedlčanech

Po válce bylo v Sedlčanech znovu obnoveno vyučování na základní škole. Dnem zahájení výuky se stal den 17. září 1945. Během války byla škola provizorně umístěna do budovy děkanství, a proto bylo nutné přestěhovat nábytek a sbírky zpět do budovy školy. Fungovaly dvě školy, obecná a měšťanská, které spadaly pod správu Antonína Kratochvíla.

Z kronik města Sedlčan (díly V., VI., VII.) se dozvídáme informace k daným školním rokům a také o aktivitách, které škola organizovala či jakých veřejných akcí se účastnila. V zápisech nejsou celistvě vedené údaje, týkající se počtu žáků či učitelů působících na škole v daných letech. Proto není možné z těchto dat vycházet a vytvářet na jejich základě hlubší analýzu. Nebyla pak zachována určitá kontinuita. Zaměříme se na oblasti, které lze analyzovat hlouběji. Autorka dále zmíní oblast vedení školy a mimořádné dny školy, které byly pro Sedlčany i školu významné. Nyní se však budeme věnovat historii školy.

5.2 50. léta ve škole

Na základě nově vydaného zákona o jednotné škole, vydaného roku 1948, byla sjednocena základní škola. První stupeň byl nazván školou národní. Ředitelkou byla zvolena Milada Picková. Gymnázium, které bylo v komplexu budovy základní školy, se rozšířilo o dvě další třídy a ředitelnu. Nově se zavedlo ústřední topení a nakoupil se nový nábytek do učeben.¹²⁵

Je patrné, že škola trpěla nedostatkem tříd a celkově prostor potřebných pro výuku. Od obnovení sedlčanské školy došlo k obrovskému nárůstu obyvatel. Velký počet žáků vyžadoval nové větší prostory.

V roce 1952 byla ke škole zřízena družina mládeže pod vedením Jaroslavy Kratochvílové. A ve stejném roce byla otevřena i školní jídelna.

¹²⁵ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 37–38. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nепublikovaná archiválie.

Legislativní změny často upravovaly délku studia na základní škole. Na to reagovala i škola v Sedlčanech. Často to znamenalo potíže týkajících se nedostatečného počtu tříd. Některé třídy se stěhovaly do jiných budov školy, i mimo školních budov. Učitelé pak museli přecházet na výuku do jiných tříd i do jiných budov. Měli na to pouze přestávku. Znamenalo to pro ně jistý časový tlak.

Ve školním roce 1956–1957 se na škole začalo s výstavbou tělocvičny a výměnou dlažby na chodbách (v obou hlavních budovách). Investovalo se i do renovace šaten. Škola měla již 3 oddělení.

Za významnou návštěvu školy lze považovat návštěvu Emila Zátopka, který sedlčanskou školu navštívil 23. dubna 1959. Do pamětní knihy školy napsal žákům vzkaz:

„Byla pro mne radost navštívit vaši jedenáctiletku. Stadion na dosah ruky, velkolepá tělocvična ve výstavbě, veliké porozumění pro tělesnou výchovu a sport u profesorů i žáků, to všechno mi připomíná, že z Vaší školy budou vycházet absolventi dobře připravení pro život.“¹²⁶

V září 1960 se pak škola proměnila na SVVŠ. Zavedla se devítiletá základní škola a nadále zůstaly 3 ročníky návazného středního vzdělání. Ke konci 50. let měla škola 925 dětí a členů pedagogického sboru bylo 41.

5.3 60. léta ve škole

Škola narůstala nejen na počtu žáků a zaměstnanců školy, ale také na prostorách. Byla potřeba zařídit nové třídy a učebny pro nově přicházející žáky.

Počátkem období se připomělo výročí založení KSČ.

„Výchovná a vyučovací činnost byla spjata se 40. výročím založení KSČ. Ve škole proběhly besedy se zasloužilými členy strany, zakončením oslav byla slavnostní květnová akademie, kterou s dětmi připravili s. Hölzel, Faktor a Čížková.“¹²⁷

¹²⁶ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 41–42. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nepublikovaná archiválie.

¹²⁷ tamtéž, s. 45–46.

Škola se pravidelně účastnila soutěží a dostávala se do okresních i krajských kol. Ve školním roce 1961–1962 postoupilo 27 dětí do krajského kola a do ústředního kola ve zpěvu žákyně z 1. ročníku. Postoupil i recitační soubor SVVŠ vedený soudruhem Hönlzlem.

V tomto školním roce narušila výuku chřipková epidemie, která způsobila prodloužení pololetních prázdnin. Podle kroniky 29. 1.–17. 2. 1962.

„V neděli dne 1. září 1963 bylo slavnostní otevření přístavby školy, jehož se zúčastnili tito soudruzi: V. Mandovec, poslanec NS, Zd. Linhart, poslanec KNV, L. Cipro, krajský školní inspektor, B. Počepický, Fr. Bílek, členové ONV a V. Matějka, okresní školní inspektor. Široké veřejnosti byla umožněna prohlídka přístavby, která má 15 učeben, 3 pracovny s kabinety, ředitelnu, sborovnu, školní kuchyni a jídelnou. Přístavba si vyžádala náklad 4 300 000 Kčs.“¹²⁸

Záznamy o základní škole v kronice, po roce 1964 až do roku 1970, chybí. Škola v průběhu 60. let narůstala na počtu. V průměru školu navštěvovalo 1000 žáků.

5.4 70. léta ve škole

V začátku 70. let byl ředitelem Lubomír Kratochvíl a zástupci ředitele Dr. Jaroslav Rejzek a Václav Faktor. O změnách ve vedení školy se pak Autorka zmiňuje níže v rámci samostatné kapitoly.

„V tomto roce byli s učiteli konány pohovory. Všichni členové pedagogického sboru absolvovali politické školení, které mělo velmi dobrou úroveň.“¹²⁹

Pedagogický sbor zažil obměnu, jelikož několik starších učitelů odešlo do důchodu a škola zároveň přivítala nové síly do pedagogického sboru. Mezi jmenovanými to byl Josef Hruša a Anna Nejedlá. Z jiných škol přišly Marie Fischerová, Jana Pletichová a Hana Zelenková.

¹²⁸ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 46–47. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nepublikovaná archiválie.

¹²⁹ tamtéž, s. 169–170.

Žáci se zúčastnili několika politických akcí: Den armády – 5. 10., kdy proběhla beseda s příslušníky LM, Manifestace na počest VŘSR, 1. máje, manifestace ke Dni vítězství.

Také byla uspořádána slavnostní školní akademie na počest 50. výročí vzniku KSČ, která proběhla v kulturním domě.

Někteří žáci reprezentovali školu v celostátním kole recitační soutěže a skončili na 3. místě.

Každoročně se žáci i učitelé školy podíleli na brigádách sběru brambor, které probíhaly ve spolupráci s místními JZD.

V letech 1975–1976 měla škola 517 žáků v 1.-5. ročníku a 446 žáků v 6.-9. ročníku. Školní družina měla v tomto období 3 oddělení, která se ke konci období rozšířila na 4 oddělení.

Na škole byl od počátku 50. let zaveden Pionýr neboli Pionýrská organizace Československého svazu mládeže. V 70. letech se do funkce skupinové vedoucí na škole dostala Milada Šafránková. Z roku 1971, kdy měla PO 184 členů, do roku 1976, narostl její počet o 426 členů.

„V PO SSM je 610 pionýrů, potíže jsou se získáváním oddílových vedoucích. Z řad učitelů je 13 vedoucích, z řad rodičů 5, 14 vedoucích tvoří studenti gymnázia.“¹³⁰

V rámci PO vedlo mnoho učitelů kroužky nebo zájmové činnosti. Jednalo se o turistický kroužek, recitační, dramatický, kroužek vyšívání atd.

Ve školním roce 1977-1978 měla škola 1057 žáků z obou stupňů. Do 1.-5. ročníku docházelo 609 žáků, kteří byli rozděleni do 20 tříd. V tomto roce působila ve vedoucí pozici školy Jiřina Krčková.

Škola neustále řešila potíže s nedostatkem učeben a prostor k výuce. V druhé polovině roku 1977 byl vypracován projekt nástavby, který podpořil MěNV a částečně ho mělo hradit SRPŠ. Škole bylo za angažovanou práci k 60. výročí VŘSR uděleno čestné uznání rady ONV (Okresní národní výbor).

¹³⁰ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 297–298. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nепublikovaná archiválie.

5.5 80. léta ve škole

V počátku školu navštěvovalo 1073 žáků, ale v průběhu let počet nastoupil až ke 1331 žákům. Škola byla v 80. letech největší školou v okrese. A bylo otevřeno kolem 40 tříd. Ke konci období tento počet klesl opět ke 1235 žákům a jednalo se o rozdělení školy na dvě samostatné základní školy. K tomu ale došlo až po revoluci, během roku 1990.

V roce 1981 škola otevřela 5. oddělení školní družiny. V tomto roce pracovalo na škole 54 pedagogů. Z důvodů nedostatku prostor na škole se využívaly i prostory knihovny, kulturního domu a dokonce jídelny.

Každoročně bylo pro žáky připravováno množství besed a exkurzí, do kterých byli zapojováni lidé z města a různých podniků. Velký zájem byl o to, aby vycházející žáci byli rovnoměrně rozmístěni do různých oblastí průmyslu a hospodářství. Byly pořádány exkurze do továren a jiných středisek. To se týkalo většinou druhého stupně.

V roce 1982 škola obsadila první místo v celookresní soutěži v rámci pomoci zemědělství, která se týkala sběru brambor.

„Tento školní rok byl ve znamení závěru II. etapy přestavby čs. výchovně vzdělávací soustavy. Velká pozornost byla věnována otázkám mravní výchovy. Sledovány byly především otázky chování dětí ve škole i na veřejnosti. Přes veškerou snahu vedení školy, výchovného poradce a třídních učitelů se nepodařilo plně sladit zájmy žáků se studijními možnostmi – výběrové školy, preferované obory, voj. školy.“¹³¹

Vyvrcholením mimoškolní aktivity byly: spartakiádní sportovní den, který se konal 1. června a 7. června následoval XII. ročník Pionýrského putování Sedlčanskem.

V polovině 80. let se škola účastnila mnoha soutěží i mimoškolních aktivit. Významnou událostí pro školu byla účast na Spartakiádě na Strahově. Škola nacvičovala 5 skladeb a 4 byly vybrány pro celostátní přehlídku.

¹³¹ Kronika města Sedlčan. Díl VI., 1980–1986, s. 201–202. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 370. Nepublikovaná archiválie

„V soutěžích zájmové umělecké tvořivosti postoupily 3 soubory do okresního, 2 do krajského a soubor s. Kurandové postoupil do národního kola. V sálové recitaci postoupily 2 žákyně do krajského kola. I ve výtvarných soutěžích se žáci umístili na předních místech v okrese. V Puškinově památníku získali žáci 2. místo v okrese v souborech i jednotlivcích. V soutěži Mladý historik získali žáci 2. místo v okrese v souborech i jednotlivcích“¹³²

Žáci se účastnili mnoha zájmových soutěží (recitační, umělecká tvořivost nebo výtvarná činnost). Často obsadili jedny z předních míst v okrese. Studenti byli úspěšní nejen v umělecké činnosti, ale i ve znalostních soutěžích jako historie, fyzika nebo matematika. Bylo pořádáno nespočet besed ke 40. výročí osvobození, k Vítěznému únoru a dalším významným dnům.¹³³

V roce 1987 na škole pracovalo 61 pedagogů a dalších 12 pedagogických pracovníků. Ke konci 80. let škola zaznamenávala problémy se stářím budov a musela se plánovat rekonstrukce a opravy některých celků. Došlo k havárii v tělocvičně, kdy došlo k navlhnutí podlahy rozrušením topného kanálu.

Učitelé se měli vzdělávat v práci s počítačem, aby pak mohli učit své žáky stejným dovednostem. Cílem bylo, aby technika pronikla do každodenního života žáků.

Z hlediska zapojování žáků do dobrovolných školních aktivit, se škola nesetkávala s takovým úspěchem, jaký asi vedení očekávalo. Jednalo se o sběr léčivých rostlin, sběr papíru nebo podílení se na různých brigádách, do kterých byla škola zapojena. (sběr brambor, úklid města, lesní brigády atd.). Škola se snažila žákům poskytnout nejrozličnější mimoškolní vyžití v rámci nabízených kroužků.

¹³² Kronika města Sedlčan. Díl VI., 1980–1986, s. 344. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 370. Nepublikovaná archiválie.

¹³³ tamtéž

„Vedle zájmových kroužků řízených školou (19) pracují kroužky PO SSM (25). Tímto způsobem je zabezpečen vliv na volný čas dětí aspoň po dobu přibližně 2 hodin týdně více než u 50 % žáků. Problémem je stále skutečnost, že stále ještě polovina dětí není do zájmové činnosti zapojena.“¹³⁴

5.6 Změny po roce 1989 na škole

V rámci 80. let je třeba vyzdvihnout rok 1989, kdy došlo k zásadním změnám v politickém nasměrování státu i celkovému uvolnění ve společnosti. Změny, které vyplynuly z dění po 17. listopadu, se postupně projevovaly i v Sedlčanech.

Sedlčanská škola zaznamenala změnu nejen v celkovém uvolnění a atmosféře na škole, ale došlo i ke změnám ve vedení. Zápis z kroniky popisuje nastalou situaci přesněji.

„A zmíním-li se o 17. listopadu 1989 pak většina učitelů tuto změnu radostně přijala, nastalo hromadné vystupování z KSČ, založení obč. fóra na škole a hlavně změny v osnovách dějepisu a obč. výchovy. Na škole proběhla i schůze, kde byla vyslovena důvěra či nedůvěra pracovníkům ve vedení školy s tímto výsledkem:

Ředitel školy R. Bartoš; proti 32 (50 %); pro 28 (43 %)

Zást. Řed. V. Neužilová; proti 10 (45 %), pro 12 (54 %)

Zást. Řed. M. Havelková, proti 19 (61 %), pro 9 (25 %)

Zást. Řed. J. Rydlová, proti 24 (77 %), pro 5 (16 %)

Do vedení školy byli tajným hlasováním zvoleni Zd. Dolejší zastupuje řed. do vypsaní konkurzu, Zd. Necvhilová, zást. řed. a do června 1990 zůstává V. Neužilová, zást. řed. pro nár. školu.“¹³⁵

Někteří pedagogové již odcházeli do důchodu buď těsně před rokem 1989 nebo po něm. A nově vzniklé školy si pak stávající pedagogický sbor rozdělily.

¹³⁴ Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993. s. 135–136. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 371. Nepublikovaná archiválie.

¹³⁵ tamtéž, s. 185–186.

Další část práce je věnována podrobněji vedení sedlčanské školy v daném období. Údaje se často věnují pouze vedení na pozicích ředitele či jeho zástupců. Počet zástupců se v historii školy měnil v závislosti na narůstajícím počtu žáků.

5.7 Vedení školy v Sedlčanech

Po obnovení školní výuky na základní škole byl na pozici ředitele zvolen pan Antonín Kratochvíl, který odešel do penze roku 1949. Bylo to na jeho vlastní žádost, ze zdravotních důvodů.

„... působil v Sedlčanech 31 let, z toho mnoho let jako ředitel měšťanské školy, od roku 1948 nižší střední školy.“¹³⁶

Antonín Kratochvíl se věnoval i regionální historii a napsal knihu věnující se Sedlčanům pod názvem: Dějiny města Sedlčan. Místopis je věnován oblasti Sedlčan od rané historie do 19. století.

Následně po A. Kratochvílovi byla zatím pověřena vedením školy Blažena Zelinková a od 1. ledna 1949 nově ustanoven Jaroslav Prejzek. Dalším rokem byla škola spravována místním národním výborem.

V roce 1953 byl do vedoucí pozice zvolen, dosavadní ředitel gymnázia, František Čejka a jeho zástupcem zvolen Lubomír Kratochvíl.

Školním rokem 1959–1960 se stal novým ředitelem Lubomír Kratochvíl. Jeho zástupci byli Jan Pavelka a František Čejka, dosavadní ředitel. V tomto období měl pedagogický sbor 41 členů.

V roce 1970 byl stále ředitelem L. Kratochvíl a zástupci ředitele se stali Dr. Jaroslav Rejzek a Václav Faktor, vedoucí vychovatelka byla Jarmila Kratochvílová, předsedou ZV KSČ Vojtěch Brožek, předsedou ZV ROH Jaroslav Bláha a předsedou SRPŠ Vladimír Stibor. Administrativní pracovníci byla Vlastimila Faktorová. Jako nový školník nastoupil Štěpán Hroch.

¹³⁶ Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979, s. 42. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 369. Nepublikovaná archiválie.

Ve školním roce 1977–1978 se stala ředitelkou Jiřina Krčková, zástupci ředitelky byli Vojtěch Brožek a Václav Faktor. Pedagogický sbor byl složen ze 41 pedagogů a dalších 5 vychovatelek.

Roku 1980 byla ředitelkou stále Jiřina Krčková, ale došlo ke změnám na dalších vedoucích pozicích. Nově nastoupili do funkcí zástupců ředitelky Zdenka Hrbková a Vlad. Roškot. Vedoucí vychovatelkou ŠD (školní družiny) byla Dagmar Prokopová, skup. vedoucí PO Milada Šafránková, předsedou ZO ROH Jar. Bláha, předsedou ZO KSČ VI. Roškot, předsedou SRPŠ s. Zeman, vedoucí školní jídelny s. Dvořáková. Administrativní pracovníci byla Eva Belšánová, školníkem Štěpán Hroch.

V roce 1983 se stala ředitelkou Zdenka Hrbková a jejími zástupkyněmi Věra Neužilová a Jarmila Rydlová.

Ale dalším rokem došlo opět ke změně. Na pozici ředitele byl dosazen Rudolf Bartoš a dosavadní ředitelka se stala jednou ze zástupkyní. Nově byly 3 zástupkyně.

V tomto období měla škola největší počty žáků i učitelů a budovy školy neposkytovaly dostatečný komfort pro učení. Rudolf Bartoš zůstal ve vedení až do roku 1989. Poté došlo ke změnám ve vedení, na hlasování.

„Do vedení školy byli tajným hlasováním zvoleni Zd. Dolejší zastupuje řed. do vypsání konkurzu, Zd. Necvhilová, zást. řed. a do června 1990 zůstává V. Neužilová, zást. řed. pro národní školu.“¹³⁷

Podrobnější výsledky jsou uvedeny výše v rámci podkapitoly historie školy.

¹³⁷ Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993. s. 185–186. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č. D 371. Nepublikovaná archiválie..

V období 1948–1989 bylo vedení školy několikrát změněno. Celkem 8 osob vystřídalo pozici ředitele sedlčanské školy za dané období. Někteří zažili vedení nejprve z pozice zástupce ředitele a později byli dosazeni na místo ředitele. Informace o tom, kdo působil ve vedení školy však stále nejsou dostatečným zdrojem pro utvoření komplexnějšího obrazu školy a jejích pracovníků.

Proto se v následující části autorka věnuje rozhovorům s pamětníky doby. Učitelkami, které se podělily o své osobní zkušenosti spojené s prací pedagogů na sedlčanské základní škole. Jejich výpovědi nám pomohou vidět tehdejší školu, její vedení i politický režim skrz jejich subjektivní, avšak velice cenný, pohled.

6 ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY

Na základě rozhovorů provedených s respondentkami se nyní podíváme blíže na témata či oblasti školství. Jednotlivé odpovědi se lehce liší, jelikož se jedná o subjektivní vnímání událostí či dané doby. Přesto nám jejich výpovědi mohou přinést nový pohled na danou dobu, respektive na školu a učitelskou praxi. V rámci této části práce autorka komentuje a shrnuje odpovědi respondentek k daným otázkám. Komentáře jsou věnované jen určitému výběru z otázek, které se zdají být informačně přínosnými pro tuto práci. Některé otázky nebyly položeny s dostatečnou specifičností a proto na ně respondentky neodpovídaly adekvátně. Důvodem je neprovedení „předvýzkumu“, který by tyto nedostatky mohl odhalit. Autorka si je tohoto vědoma a dále pracuje s otázkami, které mají vypovídající hodnotu a mohou tak dostínit obraz učitelské profese na sedlčanské škole. Rozhovory v plném znění jsou přiloženy v rámci příloh a jsou vždy označeny číslem, které odpovídá číslu přiřazenému respondentce, tj. č. 1–6. Autorka využívá označení „R“ pro respondenta a „T“ pro tazatele. Strukturované otázky jsou zde vloženy, aby byl pochopen sled a pořadí otázek, který pomohl udržet v rámci rozhovorů kontinuit. Jsou také vloženy do přílohy společně s úplným zněním přepsaných rozhovory. Rozhovory proběhly telefonicky z důvodů ochrany zdraví respondentek v situaci COVID–19. Autorka si uvědomuje, že i tento faktor mohl ovlivnit výpovědi dotazovaných učitelek.

Otázky pro strukturované rozhovory

Otázky jsou rozděleny do oblastí podle toho, na co jsou zaměřeny. Ne v každém rozhovoru bylo dodrženo jejich pořadí (viz. přílohy č. 1–6), které si autorka práce předem stanovila. Některé otázky nejsou v rozhovorech zmíněné v přesném znění, jelikož se k nim respondentky samy vyjadřovaly v rámci jiných oblastí či témat. Dále jsou uvedeny již samotné otázky.

Oblast: studium a příprava na profesi

1. Jakou školu jste studovala a kdy? (typ vzdělání)
2. Jaké podmínky jste musela splnit pro vstup do přípravného vzdělání pro profesi?
3. Byla jste vaším studiem dostatečně připravena pro praxi?
4. Kdybyste mohl/a vrátit čas, stal/a byste se opět učitelem/ učitelkou (i po zkušenostech s minulým režimem)?

Oblast: profese

a) praxe

5. Na jaké škole (malotřídka, vesnická) jste učila? Od kdy do kdy?
6. Lišily se Vaše názory na obsah a způsob výuky s požadavky komunistického režimu?
V čem?
7. Co musela příprava na výuku obsahovat? Co bylo v přípravách významného?
8. Čím se lišily učební pomůcky, které jste používala od toho, co používali Vaši kolegové?

b) volnočasové aktivity

9. Které kroužky jste vedla? Co Vám bylo nejbližší?
10. Spolupracovala jste s mládežnickou organizací Pionýr?
11. Musela jste dělat nějakou činnost, která byla proti vaší vůli nebo jste si obsah určovala sama, popř. ve spolupráci s kolegy/ kolegyněmi?
12. Na jakých veřejných akcích jste se podílela? Bylo to něco z Vaší vlastní iniciativy nebo to bylo spíše jako občanská povinnost?

Oblast: Klima pedagogického sboru, vedení školy, vztahy mezi kolegy, kritéria hodnocení učitelů

13. Kdy pro Vás byla atmosféra na škole podpůrná a kdy naopak tíživá?
14. Cítila jste se mezi kolegy bezpečně? V čem například jste cítila jejich podporu?
15. Co vše bylo řízeno vedením školy?
16. Jaké bylo složení pedagogů na škole? Složení ženy/muži; stranická příslušnost?

Oblast: děti a jejich rodiče

17. V čem spolupracovali rodiče Vašich žáků a vy?
18. Byl patrný rozdíl mezi dětmi, jejichž rodiče minulý režim uznávali a těmi, kteří ho odmítali?
19. Setkala jste se s tím, že by nadaný žák nebyl přijat na střední školu kvůli politické orientaci rodičů?
20. Jak myslíte, že děti vnímaly tehdejší režim a např. oslavy výročí nebo májové průvody?
21. Zažila jste, že by na Vás rodiče někdy v něčem tlačili nebo se Vás snažili přimět k něčemu, co by ovlivnilo výuku nebo Váš přístup?

Oblast: pohled na školu z venku (vnímání profese ostatními občany, obcí, režim v Sedlčanech)

22. Jak byla vnímána pozice učitele? Byla brána s respektem a proč?
23. Jaká byla reakce na škole na změnu režimu po listopadu 1989?
24. Co myslíte, že fungovalo ve školství lépe v době minulého režimu než třeba dnes?

Oblast: Volný čas a rodina

25. Jak Vaše rodinné prostředí ovlivnilo Váš pohled na učitelskou profesi?

Oblast: jiné sdělení učitele

26. Nejsilnější zážitek z Vaší praxe?
27. Něco, co byste chtěla dodat nebo o něco se podělit?

Vstupní informace o respondentech

Informace o jednotlivých respondentkách jsou pro přehlednost zaneseny do tabulky. Vzdělání a doba studia se u jednotlivých respondentek liší, jelikož se změnami či úpravami zákona docházelo i ke změnám délky studia požadovaného pro učitele základních škol. U respondentky č. 4 chybí informace o studiu, jelikož si již nevzpomněla, kdy přesně nastupovala ke studiu či ho ukončovala. Jak je patrné z tabulky, všechny dotazované respondentky byly ženy. Nebylo možné kontaktovat jakéhokoli učitele, který by působil na sedlčanské primární škole v požadovaném období. Označení respondentek (R) je používáno i nadále v rámci zpracování rozhovorů. Každá je označena číslem, které odpovídá i číslu rozhovoru. Pro lepší porozumění kontextu či získání větších souvislostí z jednotlivých rozhovorů je možné nahlédnout do příloh (č. II–VII). Autorka dále zpracovává jen určité části rozhovorů.

číslo respondenta	R1	R2	R3	R4	R5	R6
pohlaví	žena	žena	žena	žena	žena	žena
aprobace	I. st. ZŠ	I. st. ZŠ	I. st. ZŠ	II. st. ZŠ	II. st. ZŠ	I. st. ZŠ
rok narození	1936	1945	1935	1938	1940	1956
typ studia	SŠ pedagogická	Pedagogický institut	SŠ pedagogická	Pedagogický institut	Vyšší pedagogická škola	Pedagogická fakulta (UK)
doba studia	1951–1955	1963–1967	1950–1954	–	1957–1959	1975–1979
datum konání rozhovoru (2020)	26. 3.	28. 3.	28. 3.	31. 3.	6. 4.	17. 4.

Výpovědi učitelek primární školy v Sedlčanech

2) Jaké podmínky jste musela splnit pro vstup do přípravného vzdělání pro profesi?

Většina respondentek se zmínila o přijímacích řízeních, kterými prošly než mohly nastoupit ke studiu. Vzpomínaly na to, co musely splňovat nebo mít za doporučení, aby ke studiu mohly nastoupit. Některé zmínily i prospěch, který mohl ulehčit přijetí k dalšímu vzdělání. Časté změny legislativního rámce a vymezení požadavků pro vzdělávání učitelů primárních škol v tom hrály svojí roli. Podrobnější informace se dozvíme přímo z jejich výpovědí, viz. přílohy č. II–VII.

3) Byla jste/ cítila jste se vaším studiem dostatečně připravena pro praxi?

Většina respondentek odpověděla, že svým způsobem cítily připraveny pro praxi. Některé doplňovaly odpověď tím, že se nejvíce člověk učí až samotnou praxí. Některé naopak cítily nedostatek v praktické části přípravy.

R2: „Já myslím, že to bylo v pořádku, že jsme měly náslechy, cvičnou školu jsme měly a chodily jsme i učit. I v době studií nás měla učitelka na starosti a dělala s námi rozbor, to bylo v pořádku.“

R4: „No já se přiznám, já si myslím, že teprve praxe dá člověku impulz, jak to dělat dobře a co nedělat. Záleží taky na počtu dětí, tehdy jsme měly 44 dětí ve třídě, když jsem začínala. A tak nějak záleželo na těchhle podmínkách.“

R5: „No a studiem připravena pro praxi... Můžu říct, že jsem nebyla. My jsme tam měli v podstatě teorii a v tom čtvrtém semestru jsme měli jakousi praxi, která se vlastně soustřeďovala na několik hodin náslechu a několik hodin předvedení hodin. Na škole, která byla určená. No vědomosti, ty jsme celkem dostaly, ale myslím ta praxe ta naprosto chyběla. Třeba jsem měly metodiky, které spočívaly... tedy později jsem si uvědomila, když jsem přišla do školy, že nám četly osnovy nebo metodický příručky. Ale tam toho moc nebylo, to bylo tak všeobecný, že to moc nešlo.“

13) Kdy pro Vás byla atmosféra na škole podpůrná a kdy naopak tíživá?

K této otázce se často respondentky rozpovídaly o zkušenostech na jiných školách a sdílely vzpomínky, které měly na vedení školy a události, které danou dobu doprovázely. Tíživější byly okamžiky, kdy se i politický režim utužoval. Z jejich vzpomínek je patrné, že jim nebyl příjemný nátlak, aby vstoupily do strany. Zároveň situace školy, která měla nedostatek prostor pro výuku, byla jednou z těžších výzev pro některé z nich. Vedení školy nebylo tím hlavním faktorem, který by způsoboval tíživou atmosféru. Často se jednalo o souhru událostí a vlivů.

R2: „(...) A takže od roku 1979 jsem byla v Sedlčanech. Tady byla škola přečpaná, takže se učilo. Nějaký třídy byly v kulturáku, nějaký v restauraci nebo místo restaurace. Tam jsem byla zrovna já. Protože moje zdejší sedlčanská zástupkyně byla taková, že na ty nové si vždycky zasedla.“

T: „Jak se to projevilo, proč jste se cítila, že je zasedlá na vás?“

R2: „No tak, hospítace za hospitací, všechno co bylo problémový se svedlo na mě. Já jsem měla hudebku k tomu prvnímu stupni, takže jsem s housličkami lítala, tu do školy tu do kulturáku. No a to jsem musela stihnout za přestávku. No bylo to náročný. Co ještě.“

R3: „No, víte, já nevím, asi jsem v tomhle idealista, ale já mám dojem, že jsme tam byly dobrou kolektiv. Poměrně stejně starý. Tady v Sedlčanech jsme byly hodně ve stejném věku, takže jsme si vycházeli vzájemně vstříci. Takhle já na pomluvy nejsem, takže jestli někdo někde pomlouval, tak že jo. Ale že bychom se hádaly nebo se na sebe mračily, tak to ne.“

R5: „Určitě to bylo právě v tom roce 68. Zase takovou malou vzpomínku, osobní, můžu? Tak byl 68 rok... teda ne 68 ale 89 rok. V 68 to jsem ještě byla v Jesenicích. A pamatuju se na to, že ten den 21.srpna jsem měla službu na školním pozemku. To znamená, že jsou tam pozvané děti a jednou za týden se vždycky zalejvala zahrada a byla služba ve škole. Tak já pustila rádio a ráno jsem jela autobusem a teď tam slyším nějaký takový zvláštní věci. A teď mi to došlo. A tak volám řediteli, co mám dělat. A on říká: „Nikam nejezdi.“ Takže tady jsme to potom nějak prožívali, jak to všechno bylo. Zase nebyly takový velký prověrky, to bylo až potom v Sedlčanech, protože tam nebyli žádní straníci v Jesenicích, tam byli všichni... jedna tam byla ve straně.“

R6: „Já musím říct, že v celku ten kolektiv býval fajn. Byly tam o hodně starší paní učitelky. U kterých jsem jednak mohla získávat zkušenosti a radily mi. To mi bylo příjemný. Co mi bylo nepříjemný tak to bylo třeba tehdejší vedení té školy, ale to je spíš tak osobní názor, protože ne každé je člověku příjemnej. Třeba paní zástupkyně, zažila jsem tam dvě a ani jedna... ne že bych s nima nevycházela, ale nebyly podle mého gusta. Ale to už je takovej osobní názor.“

15) Co vše bylo řízeno vedením školy?

Z výpovědí je patrné, že subjektivní náhled na průběh historie má veliký vliv. Některé učitelky měly pocit, že je mnoho věcí řízeno až už vedením školy, z okresního výboru nebo ministerstvem. Ale některé tento fakt nevnímaly nijak citelně. Braly své povolání takové jaké je a s ním i danou situaci či dobu. Vedení školy mělo své pravomoce a dohlíželo na splňování požadavků na výuku s prvky pro-socialistické výchovy. Ať už se jednalo o hospitace nebo pravidelné schůze, kde se předkládaly požadavky, které učitelé musí naplňovat.

R1: „To myslím, že šlo z okresu. To byli vždycky takový ti, co vyndali elaboráty a tam četli, co se má a co se nemá. A do jaký soutěže se máme zapojit. A kdy bude (...) Puškinův památník. To bylo řízený shora.“ (...) „No já myslím, že určitě to byla jednotná červená linie, po který se šlo ve všech okresech. Protože já jsem učila (...) Hošťce u Litoměřic, v Roudnici nad Labem, v Kosový Hoře a pak tady v Sedlčanech. A v různých formách, ale všude to probíhalo stejně. Třeba ty máje se tam tak nezdůrazňovaly na severu v Roudnici, to se šlo a děti šly za ruku s mámou nebo tátou a nikdo to neказil. Ale kdežto v té Kosový Hoře nebo tady v Sedlčanech, to prostě musela být čtveřice nebo pětice a nevím a to se šlo jako ten americkéj pochod, nemluvalo se, usmívalo se, mávalo se. Takový strašně organizovaný, hrozný. Takže v té Roudnici to byl takový pochod volnej, každéj šel jinou nohou, spontánní, máma a táta šli s dětmi za ruku.“

R3: „Vedení školy, tak já v podstatě... no chodili nás kontrolovat, to jo. Hled'te, když jde někdo přijde kontrolovat, tak musí nějakou chybu najít, rozumíte. Takže když něco prostě našel, nějakou chybu, vytknul ji vždycky slušně, žádný „pérování“. Nebo já si nemohu naříkat.“

R4: „Já si myslím, že nám nic nenakazovali, spíš jsme tak vzájemně spolupracovali. Nevzpomínám si, že by nám někdo něco přikazoval. Já říkám, já opravdu mám strašně hezký vzpomínky na školu a na kolegy i na vedení, protože bylo fajn.“

R6: „Ať to byly ty akce, soutěže, to zapojování do těch soutěží nebo do akcí. Ať se to týkalo učiva, ale tam vlastně jejich pozice nebyla až tak rozhodující, protože to bylo daný osnovama jinýma. Spíš kontrolovali, jestli to co je v osnovách, se skutečně učí.“

7) Co musela příprava na výuku obsahovat? Co bylo v přípravách významného?

Z výpovědí vyplývá, že každá příprava musela obsahovat výchovný a vzdělávací cíl. Výchovný byl často spjat s politickým režimem. Připomínala se „významná“ výročí a narození osob, které byly režimem obdivovány. Učitelky pak zmiňují osobní zkušenosti v rámci svých příprav na hodiny.

R1: „To se budete smát. Příprava na výuku... vždycky bylo zahájení hodiny, musela jste psát i jakou písničkou zahájíte hodinu. Když se blížil listopad tak to byla básnička Lenin – maják, Lenin – zvon a takovýhle „tajtrdlíčiny“. Nebo v květnu zase Pujmanová.

Vždycky jsme měly jednu básničku a tu jsme opakovaly pak každé rok. Dál, v přípravách jsme psaly zahájení a pak motivace. A pak jsme psaly do třídní knihy, když se psal tejdén, tak se psalo, jak se učila, čím se učila – výchova k vlastenectví nebo branná výchova nebo výchova k rodičovství. A to muselo bejt červeně napsaný, něco se psalo zeleně, něco modře. A červeně byla ideová, jo. A legrační byla v matematice ideová.

Tak vždycky jsme strčily na parkoviště, že bylo nevím kolik aut a do toho přijely transportéry a kolik vozidel tam bylo, když to byla druhá třída. A oni vždycky malovaly kolečka a už tam byla ideová výchova. Tak to bylo taky takový směšný. Ve vlastivědě, děti moc baví vlastivěda a i to osvobození braly moc hezky, protože některý ty filmy byly moc hezký. Třeba ten „Vyšší princip“ to bylo moc hezký. Nejen osvobození, ale i o válce. Ale vůbec jsme neříkaly dětem, že taky válka byla v Tichém oceánu a že taky vstoupily různý země do války, že se bojovalo na poušti, na moři v letadlech. No to vůbec. My musely jen, že to byla Rudá armáda, která nás osvobodila.“

R2: „(...) A byl listopad, bylo potřeba říct něco o Říjnové revoluci. To bylo jako příkazem se zmínit, tak jsem řekla, co je dneska za den děti. A on se hlásil A., že se slaví Říjnová revoluce. A já jsem se ptala, kdo jí vedl a on řekl, že Lenin. A já jsem řekla, ano správně a teď jdeme na matematiku. A on si doma stěžoval, jak jsem se později dozvěděla, že jsem Říjnovou revoluci odbyla dvěma větami. (...)“

R3: „Musím říct, že jsem přípravu na vyučování dělala vždycky, takže... i když už jsem byla zkušená učitelka, chtěla jsem vědět, co chci tu hodinu probrat. A samozřejmě, co na tu hodinu potřebuju, co si musím připravit na tabuli, nešla jsem na tu hodinu nikdy, aniž bych nevěděla, co chci.“

R4: „No tehdy se musel psát výchovný cíl, politický cíl, to jako muselo být. A co chcete v té hodině vlastně naučit a jaký úkoly z toho vyplývají. To všechno jsme musely v těch přípravách mít. Nevím, jestli jsem něco zapoměla, ale ty přípravy musely být důkladný a ty cíle tam musely být napsány.“ (...) „No tak to třeba, když byly volby, tak se to zaměřilo na to jak se volí a kdo se má volit, aby to byl člověk poctivej. A tak, ale ani si nemyslím, ani ne, nic jinýho si nevzpomínám.“

10) Spolupracovala jste s mládežnickou organizací Pionýr?

Účast v PO byla povinnou součástí pedagogické profese. Mnoho učitelek vedlo kroužek, který spadal do PO a některé byly i vedoucími. Z výpovědí vyplývá, že některé učitelky byly rády a bavilo je vést děti v rámci zájmového kroužku, ale ne všechny učitelky tuto „povinnost“ braly jako něco pozitivního. Byl to přeci jen jejich čas, který věnovaly „dobrovolně“ škole a dětem. Z výpovědí se dozvíme o jednotlivých kroužcích jako byl: turistický kroužek, recitace a dramatický kroužek, výtvarné činnosti jako šití nebo vyšívání, atd. Konkrétní odpovědi respondentek jsou zaznamenány v příloze.

11) Musela jste dělat nějakou činnost, která byla proti vaší vůli nebo jste si obsah určovala sama, popř. ve spolupráci s kolegy/ kolegyněmi?

Některé respondentky hodnotily vedení školy jako otevřené a necítily žádný tlak nebo nucení do něčeho, co by samy nechtěly. Některé vnímaly tlak jednotných osnov a učiva, které musely předávat žákům. Mnoho učitelek však vnímalo dobu tak, jaká byla a snažila se v rámci ní fungovat a žít běžný život. Většina spolupracovala s kolegyněmi a vzájemně si pomáhaly. Většinou popisují, že měly dobré a pěkné vztahy. Vedení bylo alespoň na sedlčanské škole „lidské“ a podle výpovědí se učitelkám pracovalo v rámci možností dobře. Některé respondentky zmiňují tvorbu nástěnek jako povinnost, kterou by samy o sobě nevyhledávaly, kvůli politickému zatížení a tématům, která se musela objevovat.

R1: „Ptáte se dobře, ale na tý národní škole naštěstí nemohli moc zasahovat. Protože tam ty děti, to jejich učivo bylo ještě takový dětský hravý a nebyly tam tolik ideový problémy. Jedině tam ta válka, to tam bylo. Ta druhá světová válka tam byla úplně špatně vysvětlená.“

R2: „My jsme měly jednotný obsahy a jednotný učebnice, takže v tomhle směru to bylo lepší z důvodu, že když se ty děti přestěhovaly, tam měly stejný učebnice. Teď máte učebnic plno a rodiče si na to stěžovali, že když se stěhují, tak mají jiný učebnice nebo přeházený kapitoly. Takže něco musejí dohánět.“

R3: „Spolupráci s kolegy jsme měly velikou, protože tady jsme měly vždycky nejméně tři třídy stejný. A my jsme si vzájemně vyměňovaly diktáty, nebo matematický prověrky, nebo porovnávaly jsme to, jak se kdo... tenkrát to byla paní profesorka D. a paní učitelka M. My jsme měly tři třídy. Bylo to pohodlnější, že to jedna vymyslela a ostatní to použily.“

A musím říct, že tenkrát těm třídám, ten ročník byl, podle mého názoru, když jsme v týchle trojici pracovaly, tak to byla nejlepší třída, kterou jsem kdy měla.“

R4: „No, proti mé vůli nikdy jsem nikdy nic nedělala. Myslím si, že každej ten ředitel, ať to byl tady v Sedlčanech pan K. nebo v těch Počepicích to byl pan ředitel Č.. Tak opravdu nám nechávali v tomhle volnou ruku, a to bylo dobře.“

R6: „Třeba tohle mě moc nebavilo. Dopoledne děti a znova odpoledne děti. A vymýšlet jim činnost, to nebyla moje oblíbená aktivita.“

(předešlá část konverzace pro doplnění kontextu odpovědi: „To byl takovej všeobecněj oddíl. Já už si toho moc nepamatuju, to jsme chodili ven do přírody a občas nějaký akce spojené s brigádou. Třeba úklid. Nebo sportovní, rukodělný věci. Takový obecný činnosti pro děti.“)

12) Na jakých veřejných akcích jste se podílela? Bylo to něco z Vaší vlastní iniciativy nebo to bylo spíše jako občanská povinnost?

Z většiny výpovědí vyplývá, že se jednalo spíše o aktivity, které byly spjaté se školou i veřejností. Ať už různé oslavy nebo průvody. Někdy učitelky s dětmi připravovaly program pro zasedání či pro významnější schůze. Zmíněné odpovědi jsou lehce prolnuté s předchozí otázkou, jelikož jsou mířené na podobnou oblast. V rámci výpovědí je zajímavé porovnání učitelky, která byla ve straně a ostatních. Kdy většina se cítila tlačena do účasti na veřejných akcí a naopak pro někoho to bylo zcela dobrovolné.

R1: „No, dělala jsem mávátka, dělala jsem nástěnky, protože ty děti, kde by vzali Lenina nebo tyhle obrázky nevěděly, kde sehnat. A tak jsem vždycky koupila nějaký časopis a ten obrázek jsem tam nalepila a ten článek. To byly Pionýrský noviny nebo jak se ten časopis jmenoval a to se tam nalepilo. A pak po svátku se to zase sundalo. A ten úklid před prvním májem, to bylo krutý. To jsme uklízeli jako „soumary“. Že jsem to nemohla nechat dětem.“

R2: „Samozřejmě, to byl první máj, to jsem shromáždila děti na seřadišti a pak se šlo s mávátkama. A pak jsme šly a já jsem zmizela z průvodu ještě než jsme došly na náměstí, protože to se mi přičilo. Takový to nosit Stalina a Gottwalda na těch transparentech.“

R3: „Podívejte se, když slyším, že třeba dva tři dny zpátky, v soutěži „kde domov můj“ to bylo... tam zněla otázka, co to byla akce Z. A samozřejmě, že tam neopomněli říct, že tam na to lidi chodili povinně. Není to pravda, není to pravda. Čili jen ten, kdo chtěl a dokonce ta akce Z byla z počátku zadarmo a později byla placená, takže spousta lidí, když si chtěla přivydělat k normálnímu platu, tak chodila na ty akce Z. Já to můžu zodpovědně říct, protože jsme ve škole leccos potřebovali a chodila nám tam taková partička tří řemeslníků v akci Z a vím, že byli placení.“

A přitom jak ta otázka zněla, jsem si vzpomněla na mou maminku, která už tenkrát byla v důchodu. A chodila na akci Z, bourali tam starou stodolu, protože se tam měl stavět kulturní dům, kterej tam dneska stojí. Bohužel se toho moje maminka nedožila, když ho postavili. Ale prostě vzpomněla jsem si na to, „prostě, co bych dělala doma, takže půjdu, že jo.“ No, takže asi takhle. Možná, že někdo šel, že si chtěl vylepšit kádrověj posudek, tak šel nuceně dobrovolně, jak se říká. Ale byl zatím ten posudek, rozumíte. Výhody pro sebe.“

R4: „No, spíše občanská povinnost. To jsme různě vystupovali a postoupili jsme dokonce do okresních kol. To jsem dělala recitaci. A to jsme dokonce byli v krajský soutěži v Kralupech nad Vltavou. To jsem byla tady ze Sedlčan s dětma. A to se vytahuju, co? Ale získali jsme druhý místo v kraji. Takže to bylo nádherný. Vezl nás tam autobus, bylo nás patnáct, to si pamatuju.“

R5: „No tak, zase, jinak jako škola se účastnila takových oslav jako prvních májů. Lampionový průvody to bylo spíše pro ty menší děti na prvním stupni. Byly různý akce, třeba pionýrský. Bylo pionýrské putování Sedlčanskem, což se zase jmenovala pionýrský, ale ty děti se šly projít. Že by tam byly takový vyloženě tendenční otázky nebo stanoviště, kde se povídalo... to snad ani ne.“

R6: „My jsme museli... to po nás bylo chtěný, že jsme s dětma museli připravovat nějaký kulturní vystoupení. Ať už to bylo na nějaký schůze... tam dost často. Nebylo to jenom pro maminky, to se bralo samo sebou. Takže tohle to spíš. Anebo nás dost tlačili do různěch soutěží, třeba recitaci. S dětma. Takže jsme nacvičovali různý pásma. Tak to jsme dělali docela dost. A to bylo asi nejvíc, co jsem dělala s dětma.“

18) Byl patrný rozdíl mezi dětmi, jejichž rodiče minulý režim uznávali a těmi, kteří ho odmítali?

Autorka očekávala, že se mohly objevit rozdíly v chování u dětí, které byly z rodin podporující minulý režim. Ale z výpovědí všech učitelek se ukázalo, že rozdíly nezaznamenávaly. Šlo o menší děti na prvním stupni, které možná ještě tolik nereflektovaly názory svých rodičů. A zároveň je tu fakt, kdy se i rodiče báli, aby děti „něco“ neřekli. Většina odpovědí je tedy neutrální nebo si učitelky nevzpomínaly na nic, co by ukazovalo na rozdíly mezi žáky z hlediska přístupu k minulému režimu. V kontrast lze položit výpovědi učitelky, která učila na druhém stupni, ale i ta se nesečkala s žádnými reakcemi vůči režimu, ať už negativními či pozitivními.

R1: „Ne, to záleželo na učiteli. To myslím, že naopak. Já jsem takové děti naopak vyzdvihovala, protože oni byly hodní, oni měly ty křesťanské hodnoty. To řešily na těch náboženských hodinách. Asi bibli nečetly, ale měly ty příběhy z evangelia, ty si asi říkaly. Měly hezkou morálku, byly slušní, uctíví a rádi s nimi děti kamarádily.“ (...) „Na tý národce ani ne. To vejš asi jo. A myslím, že i ty děti, co si ty rodiče večer čtou, nezajímaly. Že měly takovej svůj život, takový svý dětství.“

R2: „S tím se na národní škole těžko setkáte, ale ani si nevzpomínám... Jo asi jo, tam šlo, jestli se dostanou na ten osmiletý gympl nebo ne. Ale já jsem se s tím nesečkala.“

R3: „Určitě, určitě.“

T: „V čem třeba, jste to vy viděla?“

R3: „No, tak. Teď mě zrovna nic nenapadá, abych pravdu řekla.“

(...) „Heleďte, prostě jestli to bylo, a ono to bylo určitě. Tak se to v tý škole, ve třídě neprojevovalo. Protože takový ty obyčejný lidi, dělnický a rolnický, ty se ani o tu politiku tolik nezajímali. A jestli jo, tak to nedával najevo. A ty děti buď nevěděly nebo to taky nedávaly najevo.“

R4: „Ne to ne, to vůbec ne.“

R5: „Já, ne. Ani tohle jsem necítila. Oni v tom kolektivu, byli všichni takový stejní. Neřekla bych, že to bylo. Je to můj dojem.“

23) Jaká byla reakce na škole na změnu režimu po listopadu 1989?

Reakce na změnu po listopadu 1989 se projevila všude a na ve všech vrstvách společnosti. Učitelky popisují různé zkušenosti a pohledy na změnu, která se promítla na škole v Sedlčanech. Některé situace viděly jako již starší učitelky, které odcházely do důchodu a některé učily teprve pár let. I z tohoto hlediska je zajímavé porovnat jejich výpovědi a zkušenosti, protože každá z nich na danou situaci nahlížela s jiným kontextem či úhlem pohledu.

R1: „No tak, určitě jste viděla některý učitele, kteří byli šťastní a někteří byli lhostejní. To ti kantoři, to je jejich vlastnost. Ani se tak nějak nevzrušovat. Já bych řekla, že jste se často překvapila, která ta osoba vám vypadla z oka. Tak ona to hrála do teď. Ale většina to vzala dobře. Ale překvapili vás někteří spolupracovníci. A ani ne nějakým vystoupením, ale tou lhostejností. Co nevidím, nehodnotím. Nezájem, to mě vždycky rozčílilo.“

R2: „No to bylo velmi zajímavý, protože tam byl ten J. N., a ten byl aktivní velmi. A svolával schůze a tam se pouštěl do B., kterej byl tehdy ředitelem. Takže přes politiku ho vzal a oni ho nakonec vyhodili. (...) Ale on J. si vybíral tehdy kantory, kteří by na tu školu mohli přijít. A vybíral si je podle svého a když jsme začali tehdy na P. tak to byla úžasná parta, úžasná. A určitě to nebylo bez problémů, ale drželi jsme pospolu a pomáhali si. Dneska když tam přijdu, tak už to není to ono, protože tam přišlo hodně mladých.“

R3: „Tak podívejte se, to jsem já akorát končila. Protože jsem tam, sice jsem tam byla ten rok ještě. Ale přímo jestli myslíte tu revoluci, to období polistopadový, tak se tam objevily velký rozdíly. Zajímavý bylo, já to řeknu, jak jsem si to myslela, že ty lidi, kteří v životě zadarmo nesáhli, nevedli kroužky, neudělali nic zadarmo. Tak najednou měli nejvíce řečí, a ty se potom v podstatě brzo začali prosazovat postupně. Za to ti, kteří celou dobu dřeli a pracovali, byli najednou ti špatní. No, asi takhle jsem to viděla. Možná, že to byl můj špatnej pohled...“

R5: A i ten 89, ten byl pro mě dramatičtější. Už jsem měla vnučku a vezli jsme ji v neděli, po té akci na té Národní třídě, do Prahy. A můj zeť chodil tak nějak na křivo, a já říkám: „Co se ti stalo?“ A on: „Vždyť jste jeli přes Václavák, neviděli jste tam nic?“ Tady jsem vůbec nic nevěděla tehdy. A tak nám to vyprávěl, a on tenkrát asi rok učil někde, byl nějakým asistentem na MatFyzu a byl taky na Národní třídě a dostal no. A tak to vyprávěl a pak jsem přijela domů a ráno jdu do školy. A povídám: „Holky, vy ani nevíte co se dělo.“ No a tak to povídám. A teď byl telefon, předsedkyně strany jde k telefonu a volal příbramský KSČ a ptá se jaká je situace v Sedlčanech na škole. No a ona povídá: „No normální, ale slyšeli jsme hrůzu, co se dělo v Praze.“ „A kdo to říkal?“ A ona říká: „Kolegyně, které věřím.“

Chtěli, aby jmenovala, ale ona to tenkrát neřekla. Ale ono by to bylo jedno v podstatě. Protože byla rozumná a leccos viděla i jinak, než jenom z té svojí funkce. No takže se to dovědělo a takhle jsme se to dozvěděli v sedlčanský škole. A potom v pondělí ještě navíc jsme měli objednaný z Prahy pásmo poezie Jiřího Wolкера. A tak jsme s dětma došly, tenkrát jsem byla ještě předsedkyní té komise češtiny, a tak jsme chtěli někoho, kdo by si s nima popovídal. Byla tam herečka M. Málková a ta nám podrobně řekla, co se stalo a že herci stávkujou, ale když tedy ty děti jsou na to připravený, tak to pásmo řeknou. Tak to bylo naše takový první seznámení s tou Prahou. A pak už i tady byly ty stávky a tak to všechno šlo. Bylo zajímavý, že některý lidi zůstali v tom svém přesvědčení a někteří se tak rychle svlékli kabát, že jim to nikdo nevěřil.“

R6: „Já bych řekla, že většina to přijímala s povděkem nebo souhlasem. Prostě byli jsme rádi. To si pamatuju, že jakmile začala revoluce, tak já s tou červenou knížkou, kterou jsem musela mít... tak jsem s radostí odevzdala pani předsedkyni stranický organizace. A rozloučila jsem se s ní, jakmile to šlo. To se mi ulevilo tehdy hodně.“ (...)

T: „Když po roce 1989 došlo k rozdělení školy, co to přineslo? Byl pedagogický sbor nějakým způsobem rozdělen?“

R6: „No asi trochu jo. Já si myslím, že jo. Ujal se toho pan N. Byly určitě hlasy, který byly proti. A já jsem u toho samotného rozhodování nebyla. Já jsem byla požádána, jestli bych nechtěla jít učit do té nové školy. A ani jsem dlouho nepřemýšlela, protože jsem viděla ten kolektiv lidí, který do té školy půjde. A věděla jsem, že to bude fajn. Ale tak jako z doslechu, vím, že ne všichni s tím souhlasili a ne všichni se na tu novou školu dívali... nebo abych to řekla líp, dívali se na ní s takovým opovržením. No ty začátky byly těžký. No ale my se s tím setkáváme pořád. Ten pohled veřejnosti na tu školu není takový, jaký bychom si přáli, aby byl. Někteří říkají, „tam si furt jenom hrajou, tam se snad ani neučí“ anebo naopak, „tam jsou strašně přísný“.“ (...)

24) Co myslíte, že fungovalo ve školství lépe v době minulého režimu než třeba dnes?

Mnoho učitelek zmiňovalo, že děti byly více motivované pracovat a učit se. Vysvětlují si to tím, že nebylo tolik různých aktivit kolem školy a zdrojů, které by děti zabavily. To podle mnoha z nich staví učitele do těžší pozice. Také viděly přínos v jednotnosti učebních pomůcek. Když se děti stěhovaly a měnily školy, mohly plynule navázat. Za to dnes při velkém množství učebnic a pestrém výběru pomůcek či jiném postupu při probírání učiva, je složitější navázat na látku, která se probírá na jedné škole. Každá škola si určuje své postupy a do jisté míry hloubku probíraného učiva. To vidí jako nevýhodu dnešního školství oproti minulé době. Některé vnímají různorodost a obrovské možnosti dnešního světa jako přínos pro vzdělávání a pro život jako takový.

R1: „Nemyslím. Já myslím, že teď ty děti mají úžasně moc pomůcek. Když jsem pak učila na tý škole P. tak jsem šla po chodbě a viděla jsem kolik těch nápadů mají. A mají úkoly na rok a plní je. Třeba mosty na Sedlčansku nebo přehradu nebo divadla. Vždycky měly úsek a ten rozpracovávaly. A učí se tím mluvit, jednat, hledat a chodí do knihovny a navštěvují různé pamětníky. To myslím, že dneska děti mají možnost rozkvětu a rozvinutí.“

R3: „Víte, jak se to říká? Nemá se vylévat s vaničkou i dítě. Protože některý věci byly samozřejmě špatný, já když jsem potom v tom roce 1990, já jsem měla důchodovej věk, chtěla jsem ještě učit a na rok se vrátit na národku, kde se mi více líbilo. A ono to zrovna nějak nešlo. Protože najednou bylo méně dětí, a já bych musela, a mohla bych, protože jsem v té době byla ještě zástupkyně. Ale nemůžu to udělat, aby někdo šel jinam a já šla tam dolů. A takže jsem zůstala na druhym stupni. Přestaly schůze, mimo pedagogický rady, najednou bylo takovýho volnýho času. A já jsem zjistila, protože věděli, že za rok budu odcházet, tak jsem nedostala třídnictví a teprve jsem pochopila, jak si lidi, kteří neměli třídnictví a nedělali ani kroužky ani ... a prostě nebyli v žádným výboru nebo nepracovali ve veřejnosti. V podstatě měli krásnej život, kdežto ostatní, co pracovali ve veřejnosti, v kroužkách apod. byli zapojení mnohem víc. Tak tohle to byl velkej rozdíl, co jsem pozorovala v tu chvíli. A jinak, co bych ještě řekla, co bylo lepší. Měly se nechat některý věci, třeba mně se nelíbí ty rámcový osnovy. Dejme tomu tady je velká škola, když jsme si sedli na češtinu tak jsme tam byli tři a ti mají více rozumu než jeden, že jo.

A tak určitě se snažili udělat ty rámcový osnovy dobře, ale někde támhle v Příbrami si to udělají, úplně jinak. A já myslím, že osnovy by měly být jednotný, že v tomhle ročníku se probere tohle a ne, „že v národce 1. – 5. se probere tohle a vy si to dejte do jaký třídy chcete“. To teda neuznávám.“

R5: „No, lépe. Já bych řekla, že ty děti měly větší chuť nebo byly donucený se více učit. Že to bylo takový... nemyslím, že by do školy chodily nerady, ony chodily i rády.“

T: „Jak jste říkala, že to byla skoro jediná jejich aktivita...“

R5: „No, jediná. Mně se třeba zdá, že i je takový divný to... zase vidíte to, že jsem staromódní. Ale byla jedna učebnice, takže to dítě, když se přestěhovalo z jedny školy na druhou, tak vědělo, kam dojde a kde dojde. A teď každá škola si může dělat tyhle věci sama. Já bych řekla, že ta základní škola by měla být v tom, co se naučí, trochu jednotná. Ale to už patří do 19. století, to co říkám.“

R6: „Co fungovalo lépe? Já nevím, nevím do jaké míry je výhoda to, že jsme si každá škola musela udělat svůj vzdělávací plán. Tehdy byly jednotný osnovy a neříkám, že to je ideální. Nějaká volnost nebo svoboda by tam měla být. Možnost vlastního zásahu do toho. Ale vidím problém v tom, když se děti třeba stěhují a přicházejí z jedné školy do druhé. Kde se učili něco úplně jiného, než je v nové škole. Takže tohle nevím, jestli tohle je velká výhra nebo není, tam si nejsem až tak jistá. A co fungovalo dřív lépe? Nevím, nevím. Ono ty problémy jsou furt. Ať to je dneska nebo to bylo dřív. Já coby mladá, jsem do toho zase tolik neviděla jako dneska, teď už přeci jenom vidím více těch souvislostí. Tehdy mě zajímalo to učení a starosti o svoje děti, takže jsem se nerozptylovala v takový šíři.“

6) Lišily se Vaše názory na obsah a způsob výuky s požadavky komunistického režimu? V čem?

Tato otázka nebyla pro všechny respondentky pohodlnou, jelikož závisela na tom, zda byly pro nebo proti režimu. Otázky z oblasti učitelské praxe jsou mířeny na dobu, kdy učitelky působily na sedlčanské škole. Každá z respondentek zažila odlišné období, ale mnoho z nich se v rámci své praxe setkalo.

R1: „No, tak ten komunismus hodně cpal ty ideje do čítanek a i do matematiky. A prostě to bylo takový násilný a hrozný, ale bylo to pro nás kantory, jo. Ty děti to necítily, protože ty si žily vlastní život. Tak měly na nástěnce nějakou Říjnovou revoluci, to se přešlo a pak se tam daly obrázky z podzimu a jak se orá anebo něco, že se těšíme na zimu a na sněhuláky a tak. Ale náš vnitřní život, ty porady a co do nás lili, co máme dělat. Jak nemáme děti... jak jim nemáme dávat přihlášky na náboženství včas, abychom je jako... My jsme vždycky v září od církevního referenta dostali přihlášky na náboženství. On přišel vždycky na školu. A teď bylo naším úkolem, aby co nejméně dětí šlo. A my jsme měli za úkol to vůbec nedat, ale to jsme si nedovolily. My jsme to dávaly rodičům. Ale někdo z dětí to zapomněl dát podepsat a už to nešlo, že to daly pozdě a na náboženství nesmí chodit. Takže jsme si dávaly moc pozor, abychom to nezavinily my tím, že jsme jim to pozdě daly a že jsme poslechly toho vedoucího školského odboru. Nechce se mi na něj ani vzpomenout. (...) No nástěnky byly pořád zaměřené ideově. Ono to šlo jedno za druhým. Ruční práce, každá třída musela odevzdávat mávátka a okna musela být vyzdobené. (...) To bylo k té ideové práci a teď práce v hodinách.“

To jsme musely vytrhávat dětem určitý články, který se nesměly číst. Už nevím, jaký to byly články, ale určitě se nevytrhával Lenin. O Leninovi tam bylo plno a jeho fotek. Na filmy jsme chodili taky na ideový. Jednou jsme šli na film a byl americkéj.

Tenkrát přilítl ředitel, to bylo v Kosový Hoře, a ten začal, kdo si to vymyslel, že jsme se šly s dětma dívat na takový film. A my jsme říkaly, že chceme, aby děti znaly zeměpis a že je moře a světadily. A on říkal, o to vás nikdo neprosí a prostě strašně nadával. To se mu nelíbilo, ale nic jsme z toho neměly. Ale takovej Mrazík na toho jsme šli snad každěj rok. Ty ruský pohádky, to bylo hrozný.“

R3: „No to se dá těžko říct.“

T: „Klidně můžeme přejít k další otázce, jestli to nechcete rozvádět.“

R3: „Pokračujte“

R4: „Způsob výuky, no já si myslím, že každý učitel se snažil naučit učivo, tak jak to má být a že na tom režimu snad ani tolik nezáleží. (...)“

R5: „To víte už jako dítě, jinak se mluvilo doma, jinak ve škole. My jsme to tak nějak brali. Bylo to... řekla bych, že mě to nějak příliš netrápilo. Je to asi hloupý, jak to řeknu, ale snažila jsem se, abych ty děti něco naučila. A tohle jsem brala jako takový nutný zlo. Je to dobře? Já nevím. Protože trápit se nad něčím, co nejde změnit... myslím si, že v těch větších městech to bylo horší, i když tady byl ten kolektiv v jádru dobrej, dalo se na něj spolehnout, mohlo se mluvit. Ale už tady byli i straníci, kteří... věděla jste jak a kam až můžete. Takhle bych to řekla.“

R6: „Já jakožto nezkušená jsem to brala, jak to šlo. Jak to přišlo, tak jsem to brala, že tak to má bejt. A nějak jsem to asi neměla jsem s čím porovnávat, zkušenosti jsem jiné neměla. Takže jsem nad tím asi takhle neuvažovala.“

Závěr výzkumné části

Učitelé, kteří působili v Sedlčanech za doby minulého režimu, učili na jedné z větších škol v okrese. V 70. a 80. letech pak největší škole. S tím se nesly jisté výzvy a nároky na výuku a její organizaci. Třídy byly plně obsazené a škola neměla dostatečnou kapacitu prostor pro vyučování svých žáků. Mnoho učitelů tak muselo učit v provizorně zřízených třídách či prostorách. Vyplývá to nejen ze záznamů v kronice, ale i ze samotných vzpomínek dotazovaných učitelek. Ani politický režim neulehčoval situaci učitelek. Cítily se pod určitým tlakem na to, co musejí naplňovat. Ale jak samy popisují, nebylo to nic přílišného. Dokázaly se s tím vyrovnat a svou práci plnit s nejlepším svědomím i napříč okolnostem. Mnoho z nich popisuje, že se jim na škole pracovalo dobře i díky dobrému kolektivu a ne příliš přísnému vedení školy. Minulá doba s sebou nesla jisté požadavky, které musely být naplňovány, ale školský systém vždy stanovuje rámec, který školy naplňují a není tomu jinak ani dnes. Některé otázky nebyly do této části přepsány, z důvodů nepřesných odpovědí na otázky. Bylo to způsobeno nepřesným položením otázky. Autorka si je vědoma tohoto nedostatku a také si uvědomuje, že provedením předvýzkumu by tato situace nenastala. Avšak pro menší počet respondentů či učitelů ochotných vypovídat se rozhodla do práce zahrnout všechny učitelky, se kterými se zkontaktovala. Dále potřebné konstatovat, že všechny rozhovory probíhaly telefonickou formou, z důvodů situace s koronavirem. Jednalo se tak o bezpečí samotných respondentek.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce zachycuje učitele, kteří působili v Sedlčanech v období mezi lety 1948–1989. Cílem práce bylo vytvořit autentický obraz školství v Sedlčanech v dané době. Zároveň nastínit, jaké podmínky pro vzdělávání byly na základní škole v Sedlčanech. Pojem primární škola byl zvolen pro jednotnější vymezení pojmu, protože vzdělávací systém pro dítě od 6 do 11 let se názvoslovně měnil (národní škola, první stupeň ZDŠ, první stupeň ZŠ, první stupeň). Autorka práce se snažila zmapovat to, jak fungovala sedlčanská škola a jaké podmínky měli zdejší učitelé. Otázky, na které hledala odpověď jsou zároveň otázkami výzkumnými, které kladla i učitelkám v rámci rozhovorů.

- Co vše bylo učitelům nařízeno a jakých mantinelech se mohli pohybovat?
- Jakou strukturu musela vyučovací jednotka mít?
- Jak vypadaly přípravy na hodiny a co musely obsahovat?
- Jaká byla atmosféra ve škole a jak vedení školy ovlivňovalo učitele?

Je potřebné zmínit, že jak teoretická tak praktická část práce jsou spolu svázány a jedna bez druhé by neměla logiku. Teoretická část dokresluje kontext doby a vzdělávací rámec, který učitelé v daném období naplňovali. Praktická část se pak zaměřuje na zkušenosti a pohledy samotných učitelů na jejich profesi v daném období.

Teoretická část je zaměřena na vymezení kontextu doby a legislativní rámec, který ovlivnil nejen přípravu pedagogů na jejich budoucí praxi, ale i samotný školský systém a vzdělávací obsahy. V daném období došlo k několika významným změnám. Změny školského zákona, které upravovaly podmínky vzdělávání, zejména pak „zákon o jednotné škole“. Minulý (komunistický) režim dal státu absolutní pravomoc rozhodovat o jednotlivci a měřit jeho loajalitu vůči režimu, ale také rozhodovat o školství, ve kterém se odrážela režimní politika. Do vedoucích pozic na školy byli dosazováni lidé, kteří byli „pro-režimní“. Učitelé sice měli možnost požádat o místo na škole, kam chtěli jít učit, ale až do roku 1960 i po něm, byli často umisťováni podle rozhodnutí. Z rozhovorů s učitelkami je patrné, že měly zkušenosti z více škol po celé republice. Vždy podle toho, kam byly umístěny. Jejich žádostem o umístění nebylo většinou vyhověno.

Ve výzkumné části práce se diplomantka opřela o analýzu městských kronik Sedlčan, ve kterých je věnován i oddíl Základní škole (ZDŠ i ZŠ). Ne vždy byly informace kompletní, a pro nekontiunitu, která z nich pramenila, se autorka rozhodla některá data nezpracovat. Jedná se o otázky z rozhovorů, na které respondentky odpovídaly jiným způsobem, než byl původně zamýšlen.

Na základě neprovedení předvýzkumu, či pilotního průzkumu, nebylo možné takové otázky odhalit předem. Diplomantka si uvědomuje toto pochybení, které práci ovlivnilo v negativním směru. Autorka se takto rozhodovala na základě malého počtu respondentů, kteří by mohli k danému období vypovídat. Bylo cennější provést samotný výzkum s jednotlivými učitelkami bez ztráty jakékoliv výpovědi.

Autorka si je také vědoma toho, že mnohem kompletnější informace by získala ze školních kronik školy v Sedlčanech, ale mnohé z těchto kronik se ukázalo, že jsou nenávratně ztraceny. A navíc ty, které útržkovitě mohly doplnit informace byly nedostupné z důvodů koronavirové situace.

Jedním ze záměrů autorky bylo zpracovat podrobnější data o škole, a to i z hlediska počtu žáků, školních aktivit či informace o pedagogickém sboru. Avšak kvůli neúplnosti zápisů v kronikách města nebylo možné tento záměr naplnit. Proto je v této práci dán důraz pouze na historii školy a její vedení, o kterém jsou vedeny zápisy s větší návazností.

Druhá polovina výzkumné části práce se opírá hlavně o strukturované rozhovory vedené s učitelkami. Díky jednotlivým výpovědím se podařilo doplnit obraz sedlčanské školy v daném období. Rozhovory (viz. závěr výzkumné části) s. 84 se skládají z 27 otevřených nebo polootevřených otázek, jejichž kompletní zodpovězení respondenty je uvedeno v přílohách čísla II-VII. Bylo sledováno vnímání respondenta:

- 1) přípravy na učitelskou profesí
- 2) výkon této profese
- 3) podmínky k výkonu profese (atmosféra školy, politické tlaky, vedení školy)
- 4) ideologický vliv na učitele

5) učitelské postoje k roku 1989

6) vliv roku 1989 na další životy respondentek ve školství.

I přes otevřenost pamětníků, je zřejmé, že výpovědi byly zkresleny úbytkem paměti respondentů. Potvrdilo se nám zde, že právě práce s respondenty, která uchovává určitý kolorit a informace o dané době, jsou sice subjektivně zkreslovány, přesto jsou však velice cenným dobovým materiálem.

Zajímavým momentem v rozhovorech byla otázka týkající se období na přelomu 80. a 90. let, kdy došlo ke změně režimu v tehdejší Československu. Tato změna se promítla i na fungování školy. Učitelky popisují, jak změny vnímaly ony osobně a jak si myslí, že se to promítlo v průběhu dalšího vývoje. Dalším zajímavým momentem bylo i porovnání tehdejší výuky s dnešní. Učitelky se sdílely o jejich zkušenosti a reflektovaly zkušenosti učitelek, které učí dnes. Jelikož jsou stále v kontaktu s bývalými kolegy mají určitý vhled do současné situace na sedlčanské škole.

Je nutné konstatovat, že autorka v textu diplomové práce nevyužila kompletně sesbíraný materiál z rozhovorů, protože některé odpovědi respondentky zavedly mimo zaměřovanou oblast. Pro úplné porozumění kontextu jsou pak záznamy rozhovorů přiloženy do příloh.

Učitelky se tedy potýkaly s výzvami, které minulý režim přinášel. Ale jak zaznívá skoro ve všech rozhovorech, ani jedna učitelka by si nevolila jiné povolání a svou práci odváděly všechny, jak nejlépe uměly. Napříč situacemi se snažily žít život naplno a přijaly mantinely, které režim nastavoval pouze formálně. Většina z nich popisuje uvolnění, jakmile došlo k pádu komunismu v tehdejší Československu. Pro školský systém to pak znamenalo mnoho změn a snahu o reformu cílů a obsahů vzdělávání. Toto je však již mimo rámec práce. Období 1948–1989 bylo pro Sedlčany velkým průmyslovým rozmachem, který ovlivnil životy zdejších obyvatel v mnoha směrech.

V závěru je třeba zmínit, že práce se snaží vnést hlubší náhled do života učitelů na území města Sedlčany. Je zajisté potřebné a žádoucí takovéto sondy dělat, aby nedošlo ke ztrátě dat či informací, které bez snahy o záznam a zvěčnění jistě ztratíme. Na příbězích učitelek můžeme vidět, že bez jejich nasazení a poctivosti bychom nebyli tam, kde jsme. Jejich úsilí a snaha pokračovat cílevědomě ve své práci napříč okolnostem je obdivuhodná.

Autorka se pokusila o pravdivé zachycení skutečností, ale je si vědoma toho, že není schopna s daty zacházet tak, jako by toho byl schopný historicko–vědecký pracovník. I přesto pro ni byla práce velikým přínosem a obohacující zkušeností. Nejvíce přínosné autorce připadaly samotné rozhovory, kdy viděla dobu očima druhých a mohla se vcítit do situací či okamžiků, které učitelky zažívaly v době minulého režimu. Profese učitele není jen profesí plnou výzev, ale celoživotním posláním, které člověka musí těšit a vnitřně naplňovat.

Sama autorka pochází z okolí obce Sedlčan, a právě proto se rozhodla zpracovat práci týkající se tohoto místa s bližším zaměřením na učitelskou profesi. Věří, že učitelé, kteří působili na škole generaci před ní, pomohli utvářet atmosféru, která na škole přetrvává dodnes. A díky nově zjištěným poznatkům o vývoji školy může lépe porozumět zdejšímu prostředí, snáze se adaptovat a předávat dál to, co jiní započali.

Děkuji učitelkám i všem ostatním, kteří se podíleli na této práci a pomohli k jejímu vzniku.

Seznam používaných zkratk

Akce Z	„Z“ zvelebování (neplacená pracovní činnost obyvatel)
ČSSR	Československá socialistická republika
JZD	jednotné zemědělské družstvo
KBSE	konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KDJS	kulturní dům Josefa Suka
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LM	lidové milice
MěNV	městský národní výbor
NATO	Severoatlantická aliance (anglicky: North Atlantic Treaty Organization)
NDR	Německá demokratická republika
NF	Národní fronta
OF	občanské fórum
ONV	okresní národní výbor
PO	Pionýrská organizace
PO SSM	Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže
R	respondent
RVHP	Rada vzájemné hospodářské činnosti
SČSP	Svaz československo–sovětského přátelství
SRPŠ	sdužení rodičů a přátel školy
SS	Schutzstaffel (čes. Ochranný oddíl)
SŠ	střední škola

SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
T	tazatel
TJ Tatran	tělovýchovná jednota Tatran
ÚV KSČ	ústřední výbor KSČ
ÚV KSSS	ústřední výbor KSSS
VPN	Verejnosť proti násiliu (čes. Veřejnost proti násilí)
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce
ZDŠ	základní devítiletá škola
ZO KSČ	základní organizace KSČ
ZO ROH	základní organizace revolučního odborového hnutí
ZŠ	základní škola
ZV KSČ	závodní výbor KSČ
ZV ROH	závodní výbor revolučního odborového hnutí

Seznam použité literatury a zdrojů

Tištěná bibliografie

ADAMOVIČ, K., LOJEK, A., SCHELLE, K., TAUCHEN J. Velké dějiny zemí koruny České. Tematická řada – stát. Praha: Paseka s. r. o., 2015. ISBN 978–80–7432–652–3.

Další rozvoj československé výchovně–vzdělávací soustavy. Projekt a důvodová zpráva. Ministerstvo školství České socialistické republiky. Ministerstvo školství Slovenské socialistické republiky, 1976.

HABART, Č. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko. Popis a dějiny krajiny mezi stříbropěnnou Vltavou a památným Blaníkem a vylíčení života jejího lidu. IV. díl. Sedlčany: AlfaPrint, 1995. s. 265. ISBN 80–901734–0–3.

HABART, Čeněk. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko – II. díl. Praha: Pražská edice, 1998.

HABART, Čeněk. Sedlčansko, Sedlecko a Voticko – III. díl. Praha: Pražská edice, 1998.

HROCH, M. a kol. Úvod do studia dějepisu. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. ISBN 14-383-85.

KALINOVÁ, L. K sociálním dějinám Československa v letech 1969–1989. Studie z hospodářských dějin č. 12. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta národohospodářská, 1999. ISBN 80–7079–311–2.

PÁV, J., PROCHÁZKA, L. Zmizelé Čechy – Sedlčansko. Praha–Litomyšl: Paseka, 2010. ISBN 978–80–7432–082–8.

UHLÍŘOVÁ, J. Hledání cesty profesionalizace učitelů primární školy v letech 1948-1989. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-7290-641-3.

VANĚK, M., MÜCKE, P. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978–80–246–2931–5.

HUF, V. Československo a Rada vzájemné hospodářské pomoci v padesátých letech 20. století. Praha, 2010. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Národohospodářská fakulta. PhDr. Pavel SZOBI.

ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M. Úvod do studia dějin pedagogiky a školství. Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6945-9.

ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Normální život v nenormální době: základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-709-7.

ZOUNEK, J., ŠIMÁNĚ, M., KNOTOVÁ, D. Socialistická základní škola pohledem pamětníků: sonda do života učitelů v Jihomoravském kraji. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-493-5.

Internetové zdroje

Dějepis.com, 2020. *60. léta v Československu, Pražské jaro 1968*. [online]. [cit. 30. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/60-leta-v-ceskoslovensku-prazske-jaro-1968/>.

Moderní dějiny. Košický vládní program (5. 4. 1945). [online]. Ostrava: občanské sdružení PANT, 2009. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>.

Moderní dějiny. Tajný projev N. S. Chruščova na XX. sjezdu KSSS o kultu osobnosti J. V. Stalina (25. 2. 1956) [online]. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/tajny-projev-n-s-chruscova-na-xx-sjezdu-ksss-o-kultu-osobnosti-j-v-stalina-25-2-1956/>.

Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova. Historie PedF UK [online]. Pedagogická fakulta: © 2017 [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <https://pedf.cuni.cz/PEDF-912.html>.

Rezoluce XIV. sjezdu KSČ, r. 1971, otázky školství, výchovy a vzdělání. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: <https://1url.cz/8zawd>.

SOVADINA, J. Pretotalitní Československo v letech 1945–1948. In: Moderní dějiny [online]. 2. 8. 2009. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>.

Totalita.cz. Varšavská smlouva [online]. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vsml.php>.

Zákony pro lidi. Dekret č. 132/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o vzdělání učitelstva. [online]. [cit. 25. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-132>.

Legislativní normy

Dekret prezidenta republiky č. 132 z 27. října 1945 o vzdělávání učitelstva. AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1945 [cit. 10. 2. 2020].

Zákon č. 100 ze dne 17. 5. 1946 kterým se zřizují pedagogické fakulty. AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1946 [cit. 10. 2. 2020]

Zákon č. 95 ze dne 21. 4. 1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1948 [cit. 11. 2. 2020].

Zákon č. 31 ze dne 24. dubna 1953 o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1953 [cit. 11. 2. 2020].

Nařízení vlády č. 57 ze dne 31. července 1959 o pedagogických institutech podle ustanovení § 3, podle § 17 odst. 1 a podle § 25 odst. 3 zákona č. 58/1950 Sb. AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1959 [cit. 15. 2. 2020].

Zákon č. 186 ze dne 15. prosince 1960 o soustavě výchovy a vzdělání (školský zákon). AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1960 [cit. 15. 2. 2020].

Vládní opatření č. 166 ze dne 12. srpna 1964 o pedagogických fakultách podle čl. 60 odst. 2. AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1964 [cit. 15. 2. 2020].

Zákon č. 19 ze dne 16. března 1966 o vysokých školách. AION [informační systém].
Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1966 [cit. 15. 2. 2020].

Zákon č. 63 ze dne 21. června 1978 o opatřeních v soustavě základních a středních škol.
AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1978 [cit.
20. 2. 2020].

Zákon č. 39 ze dne 10. dubna 1980 o vysokých školách. AION [informační systém].
Zákony pro lidi [právní informační systém]. Praha, 1980 [cit. 20. 2. 2020].

Zákon č. 29 ze dne 22. března 1984 o soustavě základních škol, středních škol a vyšších
odborných škol (školský zákon). AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní
informační systém]. Praha, 1984 [cit. 22. 2. 2020].

Vyhláška č. 59 ze dne 18. července 1985 o odborné pedagogické způsobilosti
pedagogických pracovníků a o určení školských zařízení, ve kterých mají pedagogičtí
pracovníci postavení učitele. AION [informační systém]. Zákony pro lidi [právní
informační systém]. Praha, 1985 [cit. 22. 2. 2020].

Pracovní řád pro pedagogické pracovníky a ostatní pracovníky škol a školských zařízení,
pro které plní úkoly organizace vyplývající z pracovně právních vztahů národní výbor
(22 368/ 85–42) [online]. ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer, 1985
cit. 10. 2. 2020]. Dostupné z: <https://1url.cz/9zqLX>.

Archiválie

Kronika města Sedlčan. Díl V., 1945–1979. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č.
D 369. Nепublikovaná archiválie.

Kronika města Sedlčan. Díl VI., 1980–1986. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č.
D 369. Nепublikovaná archiválie.

Kronika města Sedlčan. Díl VII., 1987–1993. Uloženo v Městském muzeu Sedlčany, inv. č.
D 369. Nепublikovaná archiválie.